

ΚΥΠΡΙΑΚΟ
ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΚΑΙ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟ
ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ

Λευκωσία 7 Ιουλίου 2015

ΠΡΟΣ Όλα τα μέλη
ΑΠΟ Τμήμα Υπηρεσιών και Εμπορίου

ΘΕΜΑ: Δημόσια Διαβούλευση που αφορά στις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του Νόμου του Ανταγωνισμού σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Οδηγία 2014/104/ΕΕ

Κυρίες, κύριοι,

Εσωκλείστως σας αποστέλλεται η οδηγία 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26/11/2014 και επεξηγηματική επιστολή του Υπουργείου Ενέργειας, αναφορικά με το πιο πάνω θέμα.

Σε περίπτωση που υπάρχουν οποιεσδήποτε απόψεις επί του θέματος θα πρέπει να μας κοινοποιηθούν γραπτώς το αργότερο μέχρι την Παρασκευή 31/7/2015.

Σε περίπτωση που δεν θα υπάρξει ανταπόκριση ή απάντηση μέχρι την πιο πάνω ημερομηνία τότε θα θεωρηθεί ότι δεν υπάρχει οποιαδήποτε επισήμανση ή άποψη.

Με εκτίμηση

Χρίστος Πετσίδης
Διευθυντής
Υπηρεσιών και Εμπορίου

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ, ΕΜΠΟΡΙΟΥ, ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Αρ. φακ: 4.2.15.5.20
τηλ: 22867204
η-ταχ: csolomonides@mcit.gov.cy

1 Ιουλίου, 2015

Κύριοι,

Κατάλογος Αποδεκτών

Θέμα: Δημόσια Διαβούλευση που αφορά στις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του Νόμου του Ανταγωνισμού σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Οδηγία 2014/104/ΕΕ

Έχω οδηγίες να αναφερθώ στο πιο πάνω θέμα και να σας πληροφορήσω ότι το Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού, με βάση την εν λόγω Οδηγία, έχει ετοιμάσει σχετικό προκαταρκτικό προσχέδιο νομοσχεδίου το οποίο είναι υπό συζήτηση με τα αρμόδια όργανα της κυβέρνησης και το οποίο μαζί με τη σχετική Οδηγία, σας αποστέλλονται για απόψεις, στα πλαίσια της τρέχουσας επιβεβλημένης δημόσιας διαβούλευσης.

Η πιο πάνω Οδηγία προνοεί ότι:

1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει υποστεί ζημία λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού μπορεί να αξιώσει και να επιτύχει πλήρη αποζημίωση για την εν λόγω ζημία.
2. Με την καταβολή πλήρους αποζημίωσης το πρόσωπο που ζημιώθηκε αποκαθίσταται στην κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν αν δεν είχε τελεσθεί η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού. Αυτό περιλαμβάνει, επομένως, δικαίωμα αποζημίωσης για τη θετική ζημία και το διαφυγόν κέρδος, καθώς και καταβολή τόκων.
3. Η πλήρης αποζημίωση κατ' εφαρμογή της παρούσας οδηγίας δεν οδηγεί σε υπερβολική αποζημίωση, είτε με χαρακτήρα ποινής, καταβολή πολλαπλών αποζημιώσεων ή άλλου τύπου αποζημιώσεων.

Σημειώνεται ότι η μεταφορά των προνοιών της εν λόγω Οδηγίας στο εθνικό δίκαιο ενδέχεται να παρουσιάσει ψηλό βαθμό δυσκολίας, λαμβανομένης υπόψη της μεθοδολογίας υπολογισμού της αποζημίωσης προς τα επηρεαζόμενα φυσικά ή νομικά πρόσωπα.

Παρακαλώ όπως, αφού λάβετε υπόψη τόσο τη σχετική Οδηγία όσο και το εν λόγω κείμενο, μας αποστείλετε τις απόψεις σας εντός τεσσάρων βδομάδων και εν πάση περιπτώσει μέχρι την **Παρασκευή, 31 Ιουλίου, 2015**. Το τελικό κείμενο θα αποσταλεί στη Νομική Υπηρεσία για νομοτεχνικό έλεγχο. Τυχόν μη ανταπόκριση /απάντηση σας μέσα στο πιο πάνω χρονικό πλαίσιο θα θεωρείται ότι δεν έχετε οποιαδήποτε επισήμανση ή άποψη επί αυτού.

(Α. Fotiou/YEEBT)

Σελίδα 1 / 4

Για τυχόν διευκρινήσεις μπορείτε να επικοινωνείτε στα τηλέφωνα 22867169, 22867355 και 22867204.

Με τιμή,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Χ. Σολομωνίδης', written over a horizontal line.

(Χρίστος Σολομωνίδης)
για Γενικό Διευθυντή

**Ο ΠΕΡΙ ΑΓΩΓΩΝ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΩΝ ΠΕΡΙ
ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΝΟΜΩΝ ΤΟΥ 2008 ΚΑΙ 2014 ΚΑΙ ΤΩΝ
ΕΚΑΣΤΟΤΕ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΩΝ ΑΥΤΩΝ ΝΟΜΟΣ ΤΟΥ 2016, Ν/2016**

ΜΕΡΟΣ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Συνοπτικός
τίτλος.	1. Ο παρών Νόμος θα αναφέρεται ως ο περί Αγωγών αποζημίωσης για παραβάσεις των διατάξεων των περί της Προστασίας του Ανταγωνισμού Νόμων του 2008 και 2014 και των εκάστοτε τροποποιήσεων αυτών Νόμος του 2016.
Ερμηνεία.	2. Στον παρόντα Νόμο, εκτός εάν από το κείμενο προκύπτει διαφορετική έννοια-

«αγωγή αποζημίωσης», σημαίνει την αγωγή δύναμει του εθνικού δικαίου με την οποία υποβάλλεται αξίωση αποζημίωσης ενώπιον εθνικού δικαστηρίου από τον φερόμενο ως ζημιωθέντα ή από κάποιον που ενεργεί για λογαριασμό ενός ή περισσότερων φερόμενων ως ζημιωθέντων, εφόσον το ενωσιακό ή το εθνικό δίκαιο προβλέπει αυτή τη δυνατότητα, ή από φυσικό ή νομικό πρόσωπο στο οποίο έχει μεταβιβαστεί το δικαίωμα του φερόμενου ως ζημιωθέντα, περιλαμβανομένου του προσώπου στο οποίο περιήλθε η αξίωση·

«άμεσος αγοραστής», σημαίνει το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που απέκτησε απευθείας από τον παραβάτη προϊόντα ή υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού·

«αναθεωρητικό δικαστήριο», σημαίνει εθνικό δικαστήριο που έχει την εξουσία να αναθεωρεί, μέσω τακτικών ένδικων μέσων, αποφάσεις εθνικής αρχής ανταγωνισμού ή δικαστικές αποφάσεις που αποφαίνονται επ' αυτών των αποφάσεων, ασχέτως αν αυτό το ίδιο δικαστήριο έχει την εξουσία διαπίστωσης παραβιάσεων του δικαίου ανταγωνισμού·

«αξίωση αποζημίωσης» σημαίνει την αξίωση αποζημίωσης για ζημία που προκλήθηκε λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού·

«αποδεικτικά στοιχεία», σημαίνει όλα τα είδη αποδεικτικών στοιχείων που γίνονται δεκτά ενώπιον του επιληφθέντος εθνικού δικαστηρίου, ιδίως έγγραφα και όλα τα άλλα αντικείμενα που περιέχουν πληροφορίες, ανεξάρτητα από το μέσο στο οποίο αυτές είναι αποθηκευμένες·

«απόφαση παράβασης», σημαίνει απόφαση της Επιτροπής Προστασίας του Ανταγωνισμού ή αναθεωρητικού δικαστηρίου με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού·

«άρθρο 101 ΣΛΕΕ» σημαίνει το άρθρο 101 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης·

«άρθρο 102 ΣΛΕΕ» σημαίνει το άρθρο 102 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης· |

«Άρθρο 267 ΣΛΕΕ» σημαίνει το Άρθρο 267 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αφορά προδικαστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ερμηνεία των Συνθηκών και του κύρους και της ερμηνείας των πράξεων των θεσμικών και άλλων οργάνων και οργανισμών της Ένωσης·

«Άρθρο 30 του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1215/2012» σημαίνει το Άρθρο 30 του Κανονισμού αριθ. 1215 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου που αφορά τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις·

«δήλωση επεικούς μεταχείρισης», σημαίνει την προφορική ή γραπτή αναφορά που υποβάλλεται αυτοβούλως από επιχείρηση ή φυσικό πρόσωπο στην Επιτροπή Προστασίας του Ανταγωνισμού, ή αντίγραφο της, στην οποία περιγράφονται τα στοιχεία που γνωρίζουν για τη σύμπραξη (καρτέλ) η επιχείρηση ή το φυσικό πρόσωπο και ο ρόλος τους σε αυτή, και η οποία καταρτίστηκε ειδικά με σκοπό την υποβολή της στην Επιτροπή Προστασίας του Ανταγωνισμού, προκειμένου να εξασφαλισθεί ασυλία ή μείωση των προστίμων κατ' εφαρμογή προγράμματος επεικούς μεταχείρισης, εξαιρουμένων προϋπαρχουσών πληροφοριών·

«εθνική αρχή ανταγωνισμού», σημαίνει την αρχή που έχει ορισθεί από κράτος μέλος κατ' εφαρμογή του άρθρου 35 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1/2003 ως αρμόδια για την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ·

«εθνικό δίκαιο ανταγωνισμού», σημαίνει τις διατάξεις του εθνικού δικαίου που επιδιώκουν κατά κύριο λόγο τον ίδιο στόχο με τα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ και οι οποίες εφαρμόζονται στην ίδια υπόθεση και παράλληλα με το ενωσιακό δίκαιο ανταγωνισμού, σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 1 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1/2003 και που δεν περιλαμβάνουν διατάξεις εθνικού δικαίου που επιβάλλουν ποινικές κυρώσεις σε φυσικά πρόσωπα, εκτός εάν οι εν λόγω ποινικές κυρώσεις συνιστούν το μέσο με το οποίο επιβάλλονται οι κανόνες ανταγωνισμού που ισχύουν για τις επιχειρήσεις·

«εθνικό δικαστήριο», σημαίνει δικαστήριο ή δικαιοδοτικό όργανο κράτους μέλους κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ·

«έμμεσος αγοραστής», σημαίνει το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που απέκτησε όχι απευθείας από έναν παραβάτη, αλλά από τον άμεσο αγοραστή ή από τον επόμενο αγοραστή, προϊόντα ή υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού, ή προϊόντα ή υπηρεσίες που εμπεριέχουν τέτοια αγαθά ή υπηρεσίες ή προέκυψαν από τέτοια αγαθά ή υπηρεσίες·

«επιπλέον επιβάρυνση», σημαίνει τη διαφορά μεταξύ του τιμήματος που όντως καταβλήθηκε και του τιμήματος που θα είχε ισχύσει αν δεν υπήρχε παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού·

«Επιτροπή», σημαίνει την Επιτροπή Προστασίας του Ανταγωνισμού που ιδρύεται δυνάμει του άρθρου 8 του περί της Προστασίας του Ανταγωνισμού Νόμου, Ν.13(Ι)/2008·

«επιχείρηση καλυπτόμενη από ασυλία», σημαίνει την επιχείρηση ή φυσικό πρόσωπο που έχει εξασφαλίσει ασυλία ως προς την επιβολή προστίμων από την Επιτροπή Προστασίας του Ανταγωνισμού στο πλαίσιο προγράμματος επιεικούς μεταχείρισης·

«ζημιωθείς», σημαίνει οποιοδήποτε πρόσωπο έχει υποστεί ζημία λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού·

«Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1/2003» σημαίνει τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1/2003 του Συμβουλίου της 16η Δεκεμβρίου 2002 για την εφαρμογή των Κανόνων Ανταγωνισμού που προβλέπονται στα Άρθρα 101 και 102 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης·

«Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1049/2001» σημαίνει τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1049/2001 που αφορά την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής·

«Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1206/2001» σημαίνει τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1206/2001 του Συμβουλίου της 16η Δεκεμβρίου 2002 για την εφαρμογή των Κανόνων Ανταγωνισμού που προβλέπονται στα Άρθρα 101 και 102 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (δικαιώματα και υποχρεώσεις εθνικών δικαστηρίων)·

«κράτος μέλος» σημαίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης·

«παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού», σημαίνει την παράβαση των άρθρων 101 ή 102 ΣΛΕΕ ή των άρθρων 3 ή 6 του περί της Προστασίας του Ανταγωνισμού Νόμου του 2008·

«παραβάτης», σημαίνει την επιχείρηση ή την ένωση επιχειρήσεων που τέλεσε την παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού·

«πρόγραμμα επιεικούς μεταχείρισης», σημαίνει το πρόγραμμα σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 101 ΣΛΕΕ ή αντίστοιχης διάταξης του εθνικού δικαίου βάσει του οποίου ένας συμμετέχων σε μυστική σύμπραξη, ανεξάρτητα από τις άλλες επιχειρήσεις που συμμετέχουν στη σύμπραξη, συνεργάζεται στο πλαίσιο της έρευνας της Επιτροπής Προστασίας του Ανταγωνισμού, παρέχοντας αυτοβούλως στοιχεία σε σχέση με τη σύμπραξη και τον ρόλο του σε αυτή, έναντι των οποίων ο συμμετέχων εξασφαλίζει, με απόφαση ή με διακοπή της διαδικασίας, ασυλία από πρόστιμα για τη συμμετοχή του στη σύμπραξη ή μείωση των εν λόγω προστίμων·

«προϋπάρχουσες πληροφορίες», σημαίνει τα αποδεικτικά στοιχεία που υπάρχουν ανεξάρτητα από τη διαδικασία της Επιτροπής Προστασίας του Ανταγωνισμού, ασχέτως αν περιλαμβάνονται στον φάκελό της·

«συμπράξεις (καρτέλ)», σημαίνει τις συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές μεταξύ δύο ή περισσότερων ανταγωνιστών που αποσκοπούν στον συντονισμό της ανταγωνιστικής τους συμπεριφοράς στην αγορά ή στον επηρεασμό των σημαντικών παραμέτρων του ανταγωνισμού μέσω πρακτικών όπως είναι, μεταξύ άλλων, ο καθορισμός

ή ο συντονισμός των τιμών αγοράς ή πώλησης ή άλλων όρων συναλλαγής, μεταξύ άλλων σε σχέση με τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, η παροχή ποσοστώς παραγωγής ή πωλήσεων, η κατανομή των αγορών και πελατών, περιλαμβανομένης της νόθευσης διαγωνισμών, ο περιορισμός των εισαγωγών ή εξαγωγών και/ή ενέργειες αθέμιτου ανταγωνισμού σε βάρος άλλων ανταγωνιστών·

«συναινετική επίλυση διαφορών», σημαίνει κάθε μηχανισμό που επιτρέπει στα μέρη να καταλήξουν σε εξωδικαστική επίλυση διαφοράς περί αξίωσης αποζημίωσης·

«συναινετικός διακανονισμός», σημαίνει τη συμφωνία η οποία επιτυγχάνεται μέσω διαδικασίας συναινετικής επίλυσης διαφορών·

«Σύσταση 2003/361/EK της Επιτροπής» σημαίνει τη Σύσταση 2003/361/EK της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 6ης Μαΐου 2003 σχετικά με τον ορισμό των πολύ μικρών, των μικρών και των μεσαίων επιχειρήσεων·

«τελεσίδικη απόφαση παράβασης», σημαίνει τη σχετική με παράβαση απόφαση η οποία δεν μπορεί ή δεν μπορεί πλέον να υπόκειται σε τακτικό ένδικο μέσο·

«υπόμνημα για διακανονισμό», σημαίνει την αναφορά που υποβάλλεται αυτοβούλως από επιχείρηση ή για λογαριασμό της στην Επιτροπή Προστασίας του Ανταγωνισμού, στην οποία η εν λόγω επιχείρηση παραδέχεται ή δεν αμφισβητεί τη συμμετοχή της σε παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού και την ευθύνη της για τη συγκεκριμένη παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού, και η οποία καταρτίστηκε ειδικά με σκοπό να μπορέσει η Επιτροπή να εφαρμόσει απλουστευμένη ή ταχεία διαδικασία·

ΜΕΡΟΣ II

ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗΣ

Δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης.

- 3.-
(1) Οιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει υποστεί ζημία λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού μπορεί να αξιώσει και να επιτύχει πλήρη αποζημίωση για την εν λόγω ζημία.
- (2) Με την καταβολή πλήρους αποζημίωσης το πρόσωπο που ζημιώθηκε αποκαθίσταται στην κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν αν δεν είχε τελεσθεί η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού. Αυτό περιλαμβάνει, επομένως, δικαίωμα αποζημίωσης για τη θετική ζημία και το διαφυγόν κέρδος, καθώς και καταβολή τόκων.
- (3) Η πλήρης αποζημίωση κατ' εφαρμογή της παρούσας οδηγίας δεν οδηγεί σε υπερβολική αποζημίωση, είτε με χαρακτήρα ποινής, καταβολή πολλαπλών αποζημιώσεων ή άλλου τύπου αποζημιώσεων.

Αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας.

4. Σύμφωνα με την αρχή της αποτελεσματικότητας, το σύνολο των εθνικών κανόνων και διαδικασιών που αφορούν την άσκηση αγωγών αποζημίωσης σχεδιάζονται και εφαρμόζονται κατά τρόπο ώστε να μην καθίσταται εκ των πραγμάτων αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερής η άσκηση του ενωσιακού δικαιώματος για την καταβολή

πλήρους αποζημίωσης για ζημία προκληθείσα από παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού. Σύμφωνα με την αρχή της ισοδυναμίας, οι εθνικές διατάξεις και διαδικασίες σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης που ασκούνται λόγω παράβασης των άρθρων 101 ή 102 ΣΛΕΕ δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκές για τους φερόμενους ως ζημιωθέντες από αυτές που διέπουν αντίστοιχες αγωγές αποζημίωσης για ζημίες λόγω παραβιάσεων του των άρθρων 3 ή 6 του περί της Προστασίας του Ανταγωνισμού Νόμου του 2008.

ΜΕΡΟΣ III

ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Κοινοποίηση
αποδεικτικών
στοιχείων.

- 5.-
(1) Σε διαδικασίες αγωγής αποζημίωσης εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατόπιν αιτήματος του ενάγοντος ο οποίος έχει υποβάλει τεκμηριωμένη αιτιολόγηση που περιέχει ευλόγως διαθέσιμα στοιχεία για πραγματικά περιστατικά και επαρκή αποδεικτικά στοιχεία ώστε να θεμελιωθεί παραδεκτή αξίωση αποζημίωσης, τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να διατάξουν τον εναγόμενο ή τρίτο να κοινοποιήσει τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία τα οποία έχει υπό τον έλεγχό του, υπό τους όρους του παρόντος Μέρους III. Τα εθνικά δικαστήρια είναι, κατόπιν αιτήματος του εναγομένου, σε θέση να διατάξουν τον ενάγοντα ή τρίτο να κοινοποιήσει τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία.

Το παρόν εδάφιο δεν θίγει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εθνικών δικαστηρίων βάσει του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1206/2001.

- (2) Τα εθνικά δικαστήρια είναι σε θέση να διατάξουν την κοινοποίηση συγκεκριμένων αποδεικτικών στοιχείων ή σχετικών κατηγοριών αποδεικτικών στοιχείων που προσδιορίζονται με όσο το δυνατόν πιο σαφή και συγκεκριμένο τρόπο βάσει ευλόγως διαθέσιμων στοιχείων για πραγματικά περιστατικά στην τεκμηριωμένη αιτιολόγηση.
- (3) Τα εθνικά δικαστήρια περιορίζουν την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων στην έκταση που επιτρέπει η αρχή της αναλογικότητας. Για να κρίνουν αν η κοινοποίηση που ζητά ένας διάδικος είναι σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας, τα εθνικά δικαστήρια λαμβάνουν υπόψη τα έννομα συμφέροντα όλων των εμπλεκόμενων διαδίκων και τρίτων. Ειδικότερα, λαμβάνουν υπόψη:
- (α) τον βαθμό στον οποίο η αξίωση ή ένσταση υποστηρίζεται από τα διαθέσιμα στοιχεία για πραγματικά περιστατικά και αποδεικτικά στοιχεία που δικαιολογούν το αίτημα κοινοποίησης,
- (β) την έκταση και το κόστος της κοινοποίησης, ιδίως για τυχόν εμπλεκόμενα τρίτα μέρη, προκειμένου επίσης να αποφευχθεί η μη προσδιορισμένη αναζήτηση πληροφοριών η οποία είναι απίθανο να είναι σημαντική για τα διάδικα μέρη,
- (γ) κατά πόσον τα αποδεικτικά στοιχεία των οποίων ζητείται η κοινοποίηση περιέχουν εμπιστευτικές πληροφορίες, που αφορούν ιδίως τυχόν τρίτους, καθώς και τις λεπτομέρειες για την προστασία των εν λόγω εμπιστευτικών πληροφο-

ριών.

- (4) Τα εθνικά δικαστήρια έχουν την εξουσία να διατάσσουν την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων που περιέχουν εμπιστευτικές πληροφορίες, εφόσον το κρίνουν σκόπιμο στο πλαίσιο της εκδίκασης αγωγής αποζημίωσης. Όταν διατάσσεται κοινοποίηση των πληροφοριών αυτών, τα εθνικά δικαστήρια να έχουν στη διάθεσή τους αποτελεσματικά μέτρα για την προστασία των πληροφοριών αυτών.
- (5) Το συμφέρον των επιχειρήσεων να αποφεύγουν αγωγές αποζημίωσης λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού δεν συνιστά συμφέρον που εγγυάται προστασία.
- (6) Τα εθνικά δικαστήρια μεριμνούν για την πλήρη εφαρμογή του δικηγορικού απόρρητου που ισχύει δυνάμει του ενωσιακού ή του εθνικού δικαίου όταν διατάσσουν την κοινοποίηση των αποδεικτικών στοιχείων.
- (7) Εκείνοι από τους οποίους ζητείται η κοινοποίηση έχουν τη δυνατότητα να κληθούν σε ακρόαση προτού το εθνικό δικαστήριο διατάξει την κοινοποίηση βάσει του παρόντος άρθρου.
- (8) Με την επιφύλαξη των εδαφίων (4) και (7) και του άρθρου 6, το παρόν άρθρο δεν εμποδίζει την διατήρηση ή θέσπιση κανόνων που οδηγούν σε ευρύτερη κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων.

Κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων που περιλαμβάνονται στον φάκελο της Επιτροπής.

- 6.-
 - (1) Για την άσκηση αγωγών αποζημίωσης, όταν τα εθνικά δικαστήρια διατάσσουν την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων που περιλαμβάνονται στον φάκελο της Επιτροπής, εφαρμόζεται το παρόν άρθρο επιπλέον του άρθρου 5.
 - (2) Το παρόν άρθρο δεν θίγει τους κανόνες και τις πρακτικές για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα βάσει του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1049/2001.
 - (3) Το παρόν άρθρο δεν θίγει τους κανόνες και τις πρακτικές που προβλέπονται στο ενωσιακό και το εθνικό δίκαιο για την προστασία των εσωτερικών εγγράφων της Επιτροπής και των αρχών ανταγωνισμού άλλων κρατών μελών και της μεταξύ τους αλληλογραφίας.
 - (4) Κατά την αξιολόγηση σύμφωνα με το εδάφιο (3) του άρθρου 5 της αναλογικότητας της διαταγής κοινοποίησης πληροφοριών, τα εθνικά δικαστήρια εξετάζουν επιπλέον τα εξής:
 - (α) αν το αίτημα έχει διατυπωθεί ειδικά σε σχέση με τη φύση, το αντικείμενο ή το περιεχόμενο των εγγράφων που υποβλήθηκαν στην Επιτροπή ή σε αρχή ανταγωνισμού Κράτους μέλους ή παρέμειναν στον φάκελο αυτής της αρχής ανταγωνισμού, και όχι ως γενικό αίτημα σχετικά με έγγραφα που υποβλήθηκαν σε αρχή ανταγωνισμού,
 - (β) αν ο διάδικος που ζήτησε την κοινοποίηση το έκανε σε συνάρτηση με αγωγή αποζημίωσης ασκηθείσα ενώπιον εθνι-

κού δικαστηρίου και

- (γ) σε συνάρτηση με τα εδάφια (5) και (10) του παρόντος άρθρου ή κατόπιν αιτήσεως μιας αρχής ανταγωνισμού σύμφωνα με το εδάφιο (11) του παρόντος άρθρου, την ανάγκη να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα της δημόσιας επιβολής του δικαίου ανταγωνισμού.
- (5) Τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να διατάξουν την κοινοποίηση των ακόλουθων κατηγοριών αποδεικτικών στοιχείων, μόνον εφόσον η Επιτροπή ή αρχή ανταγωνισμού κράτους μέλους έχει περατώσει τις διαδικασίες της με την έκδοση απόφασης ή με άλλο τρόπο:
 - (α) πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν από φυσικό ή νομικό πρόσωπο ειδικά για τη διαδικασία της Επιτροπής ή αρχής ανταγωνισμού κράτους μέλους,
 - (β) πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν από την Επιτροπή ή τις αρχές ανταγωνισμού κράτους μέλους και απεστάλησαν στους διαδίκους κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον τους και
 - (γ) υπομνήματα για διακανονισμό που αποσύρθηκαν.
- (6) Για τον σκοπό των αγωγών αποζημίωσης, τα εθνικά δικαστήρια δεν μπορούν οποτεδήποτε να απαιτήσουν από διάδικο ή τρίτο να κοινοποιήσει οιαδήποτε από τις ακόλουθες κατηγορίες αποδεικτικών στοιχείων:
 - (α) δηλώσεις επιεικούς μεταχείρισης και
 - (β) υπομνήματα για διακανονισμό.
- (7) Ο ενάγων μπορεί να υποβάλλει αιτιολογημένη αίτηση και να ζητεί να έχει πρόσβαση το εθνικό δικαστήριο στα αποδεικτικά στοιχεία που προβλέπονται στις παραγράφους (α) ή (β) του εδαφίου (6) του παρόντος άρθρου, με μοναδικό σκοπό να εξασφαλίσει ότι το περιεχόμενό τους ανταποκρίνεται στους ορισμούς που περιέχονται στο άρθρο 2. Κατά την αξιολόγηση αυτή το δικαστήριο μπορεί να ζητήσει μόνο τη συνδρομή της Επιτροπής. Οι συντάκτες των εν λόγω αποδεικτικών στοιχείων μπορούν επίσης να έχουν τη δυνατότητα να κληθούν σε ακρόαση. Σε καμία περίπτωση το εθνικό δικαστήριο δεν επιτρέπει την πρόσβαση σε αυτά τα αποδεικτικά στοιχεία σε άλλους διαδίκους ή σε τρίτους.
- (8) Εάν μέρος μόνο του αποδεικτικού στοιχείου που ζητήθηκε καλύπτεται από το εδάφιο (6) του παρόντος άρθρου, τα υπόλοιπα μέρη του, αναλόγως σε ποια κατηγορία υπάγονται, δίνονται στη δημοσιότητα σύμφωνα με τα σχετικά εδάφια περί κοινοποιήσεως που περιέχει το παρόν άρθρο.
- (9) Κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων που βρίσκονται στο φάκελο της Επιτροπής και δεν εμπίπτουν σε καμία από τις κατηγορίες που προβλέπονται στο παρόν άρθρο μπορεί να διαταχθεί σε αγωγές αποζημίωσης, ανά πάσα στιγμή, με την επιφύλαξη του παρόντος άρθρου.

	(10)	Τα εθνικά δικαστήρια ζητούν από την Επιτροπή ένα αποδεικτικό στοιχείο που περιλαμβάνεται στο φάκελό της μόνον όταν διάδικος ή τρίτος δεν είναι σε θέση για εύλογους λόγους να προσκομίσει το εν λόγω αποδεικτικό στοιχείο που απαιτήθηκε.
	(11)	Εφόσον η Επιτροπή επιθυμεί να διατυπώσει τις απόψεις της επί της αναλογικότητας του αιτήματος κοινοποίησης, μπορεί να υποβάλει, εξ ιδίας πρωτοβουλίας, παρατηρήσεις στο εθνικό δικαστήριο, ενώπιον του οποίου ζητείται η έκδοση διαταγής κοινοποίησης.
Περιορισμοί στη χρήση αποδεικτικών στοιχείων που λαμβάνονται αποκλειστικά μέσω πρόσβασης στον φάκελο αρχής ανταγωνισμού.	7.- (1)	Τα αποδεικτικά στοιχεία που υπάγονται σε μία από τις παραγράφους του εδαφίου (6), του άρθρου 6, τα οποία λαμβάνονται από φυσικό ή νομικό πρόσωπο αποκλειστικά μέσω πρόσβασης στο φάκελο της Επιτροπής, είτε θεωρούνται απαράδεκτα σε αγωγές αποζημίωσης είτε διαφορετικά προστατεύονται από τις ισχύουσες εθνικές διατάξεις ώστε να εξασφαλίζεται η πλήρης ισχύς των περιορισμών κατά την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων κατ' εφαρμογή του άρθρου 6.
	(2)	Μέχρις ότου η Επιτροπή περατώσει τη διαδικασία της με την έκδοση απόφασης ή με άλλο τρόπο, τα αποδεικτικά στοιχεία που υπάγονται στις παραγράφους του εδαφίου (5) του άρθρου 6, τα οποία λαμβάνονται από φυσικό ή νομικό πρόσωπο αποκλειστικά μέσω πρόσβασης στο φάκελο της Επιτροπής, είτε θεωρούνται απαράδεκτα σε αγωγές αποζημίωσης είτε διαφορετικά προστατεύονται από τις ισχύουσες εθνικές διατάξεις ώστε να εξασφαλίζεται η πλήρης ισχύς των περιορισμών κατά την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων κατ' εφαρμογή του άρθρου 6.
	(3)	Τα αποδεικτικά στοιχεία που λαμβάνονται από φυσικό ή νομικό πρόσωπο αποκλειστικά μέσω πρόσβασης στο φάκελο της Επιτροπής και τα οποία δεν υπάγονται στα εδάφια (1) ή (2) του παρόντος άρθρου, μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο αγωγής αποζημίωσης μόνο από το πρόσωπο αυτό ή από το φυσικό ή νομικό πρόσωπο στο οποίο μεταβιβάστηκαν τα δικαιώματα του εν λόγω προσώπου, συμπεριλαμβανομένου του προσώπου που απέκτησε την αξίωση του εν λόγω προσώπου.
Κυρώσεις.	8.-(1)	Τα εθνικά δικαστήρια είναι πράγματι σε θέση να επιβάλλουν κυρώσεις σε βάρος διαδίκων, τρίτων ή των νόμιμων αντιπροσώπων τους σε οποιαδήποτε από τις εξής περιπτώσεις: (α) παράλειψη ή άρνηση συμμόρφωσης με δικαστική διαταγή κοινοποίησης εθνικού δικαστηρίου, (β) καταστροφή σχετικών αποδεικτικών στοιχείων, (γ) παράλειψη ή άρνηση συμμόρφωσης με τις υποχρεώσεις που επιβάλλονται με διαταγή εθνικού δικαστηρίου για την προστασία εμπιστευτικών πληροφοριών, (δ) παράβαση των περιορισμών κατά τη χρήση αποδεικτικών στοιχείων οι οποίοι περιορισμοί προβλέπονται στο μέρος III.

- (2) Οι κυρώσεις που μπορούν να επιβληθούν από τα εθνικά δικαστήρια είναι αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές. Οι κυρώσεις τις οποίες δύνανται να επιβάλλουν τα εθνικά δικαστήρια περιλαμβάνουν, σε ό, τι αφορά τη συμπεριφορά ενός διαδίκου στο πλαίσιο δίκης επί αγωγής αποζημίωσης, τη δυνατότητα συναγωγής επιβαρυντικών για τον εκάστοτε διάδικο συμπερασμάτων, όπως, για παράδειγμα, το τεκμήριο ότι ένα κρίσιμο ζήτημα έχει αποδειχθεί ή την ολική ή μερική απόρριψη αξιώσεων και ενστάσεων και τη δυνατότητα καταδίκης σε καταβολή των εξόδων.

ΜΕΡΟΣ IV

ΙΣΧΥΣ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ, ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΠΑΡΑΓΡΑΦΗΣ, ΕΥΘΥΝΗ ΕΙΣ ΟΛΟΚΛΗΡΟΝ

Ισχύς των εθνικών αποφάσεων.

- 9.-(1) Η παράβαση διάταξης δικαίου ανταγωνισμού η οποία έχει διαπιστωθεί με τελεσίδικη απόφαση της Επιτροπής ή αναθεωρητικού δικαστηρίου θεωρείται πλέον αδιάψευστη για τους σκοπούς της αγωγής αποζημίωσης που εισάγεται ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, δυνάμει των διατάξεων των άρθρων 101 ή 102 ΣΛΕΕ ή δυνάμει των διατάξεων των άρθρων 3 και 6 του περί της Προστασίας του Ανταγωνισμού Νόμου του 2008.

- (2) Όταν τελεσίδικη απόφαση, σύμφωνα με το εδάφιο (1) του παρόντος άρθρου, έχει εκδοθεί σε άλλο κράτος μέλος, αυτή η τελεσίδικη απόφαση μπορεί να υποβληθεί ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο ως τουλάχιστον εκ πρώτης όψεως μέσο απόδειξης του γεγονότος της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού και, κατά περίπτωση, να μπορεί να εκτιμηθεί παράλληλα με τυχόν άλλο αποδεικτικό υλικό που προσκομίζουν οι διάδικοι.

- (3) Το παρόν άρθρο δεν θίγει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εθνικών δικαστηρίων που προβλέπονται από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ.

Προθεσμία παραγραφής.

- 10.-(1) Εξυπακούεται η θέσπιση κανόνων περί προθεσμιών παραγραφής για την άσκηση αγωγών αποζημίωσης σύμφωνα με το παρόν άρθρο. Οι εν λόγω κανόνες καθορίζουν το πότε αρχίζει η προθεσμία παραγραφής, τη διάρκεια της προθεσμίας και τις συνθήκες υπό τις οποίες η προθεσμία διακόπτεται ή αναστέλλεται.

- (2) Η προθεσμία παραγραφής δεν αρχίζει να τρέχει πριν από την παύση της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού και προτού ο αιτών λάβει γνώση ή μπορεί ευλόγως να αναμένεται ότι γνωρίζει τα εξής:

- (α) τη συμπεριφορά και το γεγονός ότι συνιστά παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού,
- (β) το γεγονός ότι η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού προκάλεσε ζημία στον ίδιο και
- (γ) την ταυτότητα του παραβάτη.

- (3) Η προθεσμία παραγραφής για την άσκηση αγωγής αποζημίωσης είναι τουλάχιστον πενταετής.

- (4) Η προθεσμία παραγραφής αναστέλλεται ή, διακόπτεται εάν η Επιτροπή λάβει μέτρα που αποβλέπουν στη διερεύνηση ή τη διαδικασία για παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού με την οποία σχετίζεται η αγωγή αποζημίωσης. Η αναστολή λήγει τουλάχιστον ένα έτος μετά την τελεσιδικία της απόφασης για την παράβαση ή μετά την περάτωση της διαδικασίας με άλλον τρόπο.
- Ευθύνη από κοινού και εις ολόκληρον.
- 11.- (1) Οι επιχειρήσεις οι οποίες παραβίασαν το δίκαιο ανταγωνισμού με από κοινού συμπεριφορά ευθύνονται εις ολόκληρον για τη ζημία που προκλήθηκε από την παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού ούτως ώστε καθεμία από αυτές τις επιχειρήσεις να οφείλει πλήρη αποζημίωση για τη ζημία και ο ζημιωθείς διάδικος να έχει δικαίωμα να απαιτήσει πλήρη αποζημίωση από οποιαδήποτε από αυτές έως ότου αποζημιωθεί πλήρως.
- (2) Κατά παρέκκλιση από το εδάφιο (1) του παρόντος άρθρου, και με την επιφύλαξη του δικαιώματος πλήρους αποζημίωσης, όπως προβλέπεται στο εδάφιο (3) του παρόντος άρθρου, σε περίπτωση που ο παραβάτης είναι μικρομεσαία επιχείρηση (ΜΜΕ), όπως προσδιορίζεται στη σύσταση 2003/361/ΕΚ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο παραβάτης ευθύνεται μόνον έναντι των δικών του άμεσων ή έμμεσων αγοραστών, εφόσον:
- (α) το μερίδιό της στη σχετική αγορά ήταν κατώτερο του 5 % ανά πάσα στιγμή κατά τη διάρκεια της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού και
- (β) η εφαρμογή των συνήθων κανόνων περί ευθύνης από κοινού και εις ολόκληρον θα έθετε σε μη αναστρέψιμο κίνδυνο την οικονομική της βιωσιμότητα και θα οδηγούσε σε απώλεια όλης της αξίας των περιουσιακών της στοιχείων.
- (3) Η εξαίρεση του εδαφίου (2) του παρόντος άρθρου δεν ισχύει εφόσον:
- (α) η ΜΜΕ ηγήθηκε της παράβασης της περί ανταγωνισμού νομοθεσίας ή εξανάγκασε άλλες επιχειρήσεις να συμμετάσχουν στην παράβαση αυτή ή
- (β) η ΜΜΕ είχε παραβιάσει παλαιότερα το δίκαιο ανταγωνισμού.
- (4) Κατά παρέκκλιση από τα προβλεπόμενα στο εδάφιο (1) του παρόντος άρθρου, επιχείρηση που καλύπτεται από ασυλία ευθύνεται από κοινού και εις ολόκληρον ως εξής:
- (α) έναντι των άμεσων ή έμμεσων αγοραστών ή προμηθευτών της και
- (β) έναντι άλλων ζημιωθέντων μόνο εφόσον δεν μπορεί να ληφθεί πλήρης αποζημίωση από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις που είχαν εμπλακεί στην αυτή παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού.
- Η προθεσμία παραγραφής που εφαρμόζεται στις περιπτώσεις που υπάγονται στο παρόν εδάφιο είναι εύλογη και επαρκής ώστε να επιτρέπει στους ζημιωθέντες να ασκήσουν τέτοιες αγωγές.

- (5) Ο παραβάτης μπορεί να ανακτήσει συνεισφορά από οποιονδήποτε άλλο παραβάτη, το ύψος της οποίας καθορίζεται σε συνάρτηση με τη σχετική ευθύνη τους για τη ζημία που προκλήθηκε από την παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού. Το ύψος της συνεισφοράς παραβάτη, στον οποίο έχει χορηγηθεί ασυλία από πρόστιμα στο πλαίσιο προγράμματος επιεικούς μεταχείρισης, δεν υπερβαίνει το ύψος της ζημίας που αυτή προκάλεσε στους δικούς της άμεσους ή έμμεσους αγοραστές ή προμηθευτές.
- (6) Στον βαθμό που η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού προκάλεσε ζημία σε άλλους ζημιωθέντες εκτός από τους άμεσους ή έμμεσους αγοραστές ή προμηθευτές των παραβατών, το ύψος της προς άλλους παραβάτες συνεισφοράς του δικαιούχου ασυλίας καθορίζεται σε συνάρτηση με τη σχετική ευθύνη του για την εν λόγω ζημία.

ΜΕΡΟΣ V

ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗΣ

Μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης και δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης.

- 12.-
(1) Για να εξασφαλιστεί πλήρης αποτελεσματικότητα του δικαιώματος πλήρους αποζημίωσης όπως προβλέπεται στο άρθρο 3 κατ' εφαρμογή των κανόνων του παρόντος Μέρους V, η αποζημίωση μπορεί να απαιτηθεί από οιοσδήποτε υπέστησαν ζημία, ανεξαρτήτως από το αν είναι άμεσοι ή έμμεσοι αγοραστές από τον παραβάτη, και αποφεύγεται η αποζημίωση που υπερβαίνει τη ζημία η οποία προκλήθηκε στον ενάγοντα λόγω της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού, καθώς και η απουσία ευθύνης του παραβάτη.
- (2) Προς αποφυγή της υπερβολικής αποζημίωσης, θα πρέπει να θεσπιστούν κατάλληλοι δικονομικοί κανόνες ώστε να εξασφαλιστεί ότι η αποζημίωση για θετική ζημία σε οιοδήποτε επίπεδο της αλυσίδας εφοδιασμού δεν υπερβαίνει τη ζημία λόγω επιπλέον επιβάρυνσης που προκλήθηκε σε αυτό το επίπεδο.
- (3) Το παρόν Μέρος V δεν θίγει το δικαίωμα οιοσδήποτε ζημιωθέντος να απαιτεί και να λαμβάνει αποζημίωση για διαφυγόν κέρδος λόγω ολικής ή μερικής μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης.
- (4) Οι κανόνες του παρόντος Μέρους V εφαρμόζονται αναλόγως όταν η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού αφορά προμήθειες στον παραβάτη.
- (5) Τα εθνικά δικαστήρια έχουν την εξουσία να εκτιμήσουν, το μερίδιο της επιπλέον επιβάρυνσης το οποίο έχει μετακυλιστεί στον έμμεσο αγοραστή.

Ένσταση μετακύλισης.

13. Ο εναγόμενος στο πλαίσιο αγωγής αποζημίωσης δύναται να επικαλεσθεί ως ένσταση για να αντικρούσει την αξίωση αποζημίωσης το γεγονός ότι ο ενάγων μετακύλισε εξ ολοκλήρου ή εν μέρει την επιπλέον επιβάρυνση που του επιβλήθηκε από την παράβαση. Το βάρος αποδείξεως ότι η επιπλέον επιβάρυνση μετακυλίστηκε παραμένει στον εναγόμενο, ο οποίος μπορεί να ζητήσει ευλόγως κοινοποιήσεις από τον ενάγοντα ή από τρίτους.

Έμμεσοι
αγοραστές.

- 14.-
(1) Όταν σε αγωγή αποζημίωσης η ύπαρξη αξίωσης αποζημίωσης ή το ποσό της αποζημίωσης που πρέπει να επιδικαστεί εξαρτάται από το αν ή σε ποιο βαθμό η επιπλέον επιβάρυνση μετακυλίστηκε στον ενάγοντα, λαμβανομένης υπόψη της εμπορικής τακτικής ότι οι αυξήσεις των τιμών μετακυλίσονται στις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού, το βάρος αποδείξεως της ύπαρξης και έκτασης της εν λόγω μετακύλισης το φέρει ο ενάγων, ο οποίος δύναται ευλόγως να απαιτήσει κοινοποιήσεις από τον εναγόμενο ή από τρίτους.
- (2) Στην περίπτωση του εδαφίου (1) του παρόντος άρθρου, ο έμμεσος αγοραστής θεωρείται ότι απέδειξε ότι επήλθε μετακύλιση σε αυτόν, εφόσον ο εν λόγω έμμεσος αγοραστής έχει αποδείξει ότι:
- (α) ο εναγόμενος έχει τελέσει παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού,
 - (β) η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού είχε ως αποτέλεσμα την επιβολή επιπλέον επιβάρυνσης στον άμεσο αγοραστή του εναγομένου και
 - (γ) ο έμμεσος αγοραστής αγόρασε τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού ή αγόρασε αγαθά ή υπηρεσίες τα οποία είτε προήλθαν από τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο της παράβασης είτε περιείχαν τα εν λόγω αγαθά ή υπηρεσίες.

Το παρόν εδάφιο δεν εφαρμόζεται σε περίπτωση που ο εναγόμενος μπορεί να αποδείξει κατά τρόπο αξιόπιστο και ικανοποιητικό για το δικαστήριο ότι η επιπλέον επιβάρυνση δεν μετακυλίστηκε ή δεν μετακυλίστηκε εξ ολοκλήρου στον έμμεσο αγοραστή.

Αγωγές αποζημίωσης από ενάγοντες που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού.

- 15.-
(1) Για να αποφευχθεί το ενδεχόμενο η άσκηση αγωγών από ενάγοντες που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού να οδηγήσει σε πολλαπλή ευθύνη ή σε έλλειψη ευθύνης του παραβάτη, όταν τα εθνικά δικαστήρια που επιλαμβάνονται αγωγής αποζημίωσης εξετάζουν αν τηρήθηκε η κατανομή του βάρους απόδειξης κατ' εφαρμογή των άρθρων 13 και 14, έχουν τη δυνατότητα, χρησιμοποιώντας τα διαθέσιμα μέσα του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου, να λάβουν δεόντως υπόψη τους οτιδήποτε από τα ακόλουθα:
- (α) αγωγές αποζημίωσης που αφορούν την ίδια παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού, αλλά έχουν ασκηθεί από ενάγοντες που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού,
 - (β) αποφάσεις που εκδίδονται επί αγωγών αποζημίωσης που αναφέρονται στην παράγραφο (α) του παρόντος εδαφίου,
 - (γ) σχετικές πληροφορίες ελεύθερας χρήσεως που απορρέουν από τη δημόσια επιβολή του δικαίου ανταγωνισμού.
- (2) Το παρόν άρθρο δεν θίγει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εθνικών δικαστηρίων βάσει του άρθρου 30 του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1215/2012.

Κατευθυντήριες γραμμές για τα εθνικά δικαστήρια.

16. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκδίδει κατευθυντήριες γραμμές για να εκτιμούν τα εθνικά δικαστήρια το μερίδιο της επιπλέον επιβάρυνσης που μετακυλιέται στους έμμεσους αγοραστές.

ΜΕΡΟΣ VI

ΠΟΣΟΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΖΗΜΙΑΣ

Ποσοτικοποίηση της ζημίας.

- 17.-
(1) Το βάρος απόδειξης και το αποδεικτικό πρότυπο που απαιτούνται για την ποσοτικοποίηση της ζημίας δεν καθιστούν την άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή. Τα εθνικά δικαστήρια έχουν την εξουσία σύμφωνα με τις εθνικές τους διαδικασίες να εκτιμούν το ύψος της ζημίας εφόσον διαπιστωθεί ότι ο ενάγων υπέστη ζημία αλλά είναι πρακτικά αδύνατο ή υπερβολικά δυσχερές να ποσοτικοποιηθεί επακριβώς η προκληθείσα ζημία βάσει των διαθέσιμων αποδεικτικών στοιχείων.
- (2) Τεκμαίρεται ότι οι παραβάσεις από συμπτράξεις προκαλούν ζημία. Ο παραβάτης έχει το δικαίωμα να αντικρούσει το εν λόγω τεκμήριο.
- (3) Σε διαδικασίες αγωγής αποζημίωσης η Επιτροπή ή μια εθνική αρχή ανταγωνισμού κράτους μέλους, έχει τη δυνατότητα, κατόπιν αιτήσεως ενός εθνικού δικαστηρίου, να συνδράμει το εν λόγω δικαστήριο κατά τον καθορισμό του ύψους των ζημιών εφόσον η Επιτροπή ή η εν λόγω εθνική αρχή ανταγωνισμού κράτους μέλους θεωρεί αυτή τη συνδρομή σκόπιμη.

ΜΕΡΟΣ VII

ΣΥΝΑΙΝΕΤΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Ανασταλτικό και λοιπά αποτελέσματα της συναινετικής επίλυσης διαφορών.

- 18.-
(1) Η προθεσμία παραγραφής για την άσκηση αγωγής αποζημίωσης αναστέλλεται για τη διάρκεια οποιασδήποτε διαδικασίας συναινετικής επίλυσης διαφορών. Η αναστολή της παραγραφής ισχύει μόνο σε σχέση με τους διαδίκους που συμμετέχουν ή συμμετείχαν, αυτοπροσώπως ή μέσω εκπροσώπου, στη συναινετική επίλυση διαφορών.
- (2) Με την επιφύλαξη των σχετικών με τη διαιτησία διατάξεων του εθνικού δικαίου, τα εθνικά δικαστήρια που επιλαμβάνονται αγωγής αποζημίωσης μπορούν να αναστείλουν μέχρι δύο έτη τη διαδικασία στις περιπτώσεις που οι διάδικοι συμμετέχουν σε συναινετική επίλυση διαφορών σχετικά με την αξίωση που καλύπτεται από την εν λόγω αγωγή αποζημίωσης.
- (3) Η Επιτροπή μπορεί να εκτιμήσει την αποζημίωση που καταβλήθηκε ως αποτέλεσμα συναινετικού διακανονισμού και πριν εκδώσει την απόφασή της περί επιβολής προστίμου ως ελαφρυντική περίπτωση.

Αποτέλεσμα των συναινετικών διευθετήσεων όσον αφορά μεταγενέστερες αγωγές αποζημίωσης.

- 19.-
(1) Μετά από συναινετικό διακανονισμό, η αξίωση του ζημιωθέντος μειώνεται κατά το μερίδιο του άλλου παραβάτη που συμμετέχει στη διαδικασία διακανονισμού στη ζημία που προκάλεσε η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού στον ζημιωθέντα.

- (2) Οποιαδήποτε εναπομένουσα αξίωση του ζημιωθέντος που συμμετέχει στη διαδικασία διακανονισμού ασκείται μόνο κατά των άλλων παραβατών που δεν συμμετέχουν σε αυτή. Οι άλλοι παραβάτες που δεν συμμετέχουν δεν μπορούν να ανακτήσουν συνεισφορά για την εναπομένουσα αξίωση από τον παραβάτη που συμμετέχει στη διαδικασία.
- (3) Κατά παρέκκλιση από το εδάφιο (2) του παρόντος άρθρου, όταν οι άλλοι παραβάτες που δεν συμμετέχουν στη διαδικασία διακανονισμού δεν μπορούν να καταβάλουν την αποζημίωση που αντιστοιχεί στην εναπομένουσα αξίωση του ζημιωθέντος που συμμετέχει στη διαδικασία, τότε ο τελευταίος αυτός μπορεί να ασκήσει την εναπομένουσα αξίωση κατά του παραβάτη που συμμετέχει στη διαδικασία.
- Η εξαίρεση που αναφέρεται στο εδάφιο (1) του παρόντος άρθρου δύναται να αποκλείεται ρητώς από τους όρους του συναινετικού διακανονισμού.
- (4) Κατά τον προσδιορισμό του ποσού της συνεισφοράς που ένας από τους παραβάτες μπορεί να ανακτήσει από οποιονδήποτε από τους άλλους παραβάτες ανάλογα με την ευθύνη που τους αναλογεί για την προκληθείσα ζημία λόγω της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού, τα εθνικά δικαστήρια λαμβάνουν δεόντως υπόψη τυχόν αποζημίωση που καταβλήθηκε σύμφωνα με προηγούμενο συναινετικό διακανονισμό στον οποίο συμμετείχε ο οικείος παραβάτης.

ΜΕΡΟΣ VIII

ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Έναρξη της ισχύος του παρόντος Νόμου.

20. Ο παρών Νόμος τίθεται σε ισχύ με τη δημοσίευση του στην Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας.

I

(Νομοθετικές πράξεις)

ΟΔΗΓΙΕΣ

ΟΔΗΓΙΑ 2014/104/ΕΕ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

της 26ης Νοεμβρίου 2014

σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

(Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ)

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ,

Έχοντας υπόψη τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ιδίως τα άρθρα 103 και 114,

Έχοντας υπόψη την πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,

Κατόπιν διαβίβασης του σχεδίου νομοθετικής πράξης στα εθνικά κοινοβούλια,

Έχοντας υπόψη τη γνώμη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής ⁽¹⁾,Αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία ⁽²⁾,

Εκτιμώντας τα ακόλουθα:

- (1) Τα άρθρα 101 και 102 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) είναι διατάξεις αναγκαστικού δικαίου και θα πρέπει να εφαρμόζονται αποτελεσματικά σε ολόκληρη την Ένωση για να διασφαλίζεται ότι δεν υπάρχει στρέβλωση του ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά.
- (2) Η δημόσια επιβολή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ διενεργείται από την Επιτροπή που χρησιμοποιεί τις εξουσίες οι οποίες προβλέπονται από τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1/2003 του Συμβουλίου ⁽³⁾. Με την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας την 1η Δεκεμβρίου 2009, τα άρθρα 81 και 82 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας έγιναν 101 και 102 ΣΛΕΕ και παραμένουν κατ' ουσία ταυτόσημα. Δημόσια επιβολή του δικαίου διενεργείται επίσης από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού, οι οποίες μπορούν να λαμβάνουν τις αποφάσεις του άρθρου 5 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1/2003. Σύμφωνα με τον κανονισμό αυτόν, τα κράτη μέλη θα πρέπει να είναι ικανά να ορίζουν διοικητικές και δικαστικές αρχές οι οποίες θα εφαρμόζουν τα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ ως δημόσιοι φορείς επιβολής και θα εκτελούν τα διάφορα καθήκοντα που ανατίθενται στις αρχές ανταγωνισμού στον εν λόγω κανονισμό.
- (3) Τα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ παράγουν άμεσα αποτελέσματα στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών και δημιουργούν, για τους συγκεκριμένους ιδιώτες, δικαιώματα και υποχρεώσεις τα οποία τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να θέτουν σε εφαρμογή. Τα εθνικά δικαστήρια διαδραματίζουν ως εκ τούτου εξίσου ουσιαστικό ρόλο στην εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού (ιδιωτική επιβολή). Κατά την εκδίκαση διαφορών μεταξύ ιδιωτών προστατεύουν τα υποκειμενικά δικαιώματα δυνάμει του δικαίου της Ένωσης, π.χ. επιδικάζοντας αποζημίωση υπέρ εκείνων που έχουν θιγεί από παραβάσεις. Η πλήρης αποτελεσματικότητα των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, ιδίως δε το πρακτικό αποτέλεσμα των απαγορεύσεων που προβλέπονται σε αυτά, προϋποθέτει ότι οιοσδήποτε —είτε πρόσωπο, περιλαμβανομένων καταναλωτών και επιχειρήσεων, είτε δημόσια αρχή— μπορεί να αξιώσει ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων αποζημίωση για ζημία την οποία υπέστη λόγω παράβασης

⁽¹⁾ ΕΕ C 67 της 6.3.2014, σ. 83.

⁽²⁾ Θέση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 17ης Απριλίου 2014 (δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα) και απόφαση του Συμβουλίου της 10ης Νοεμβρίου 2014.

⁽³⁾ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα 81 και 82 της συνθήκης (ΕΕ L 1 της 4.1.2003, σ. 1).

των εν λόγω διατάξεων. Το ενωσιακό δικαίωμα αποζημίωσης ισχύει επίσης για τις παραβάσεις των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ από δημόσιες επιχειρήσεις και επιχειρήσεις στις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα κατά την έννοια του άρθρου 106 ΣΛΕΕ.

- (4) Το δικαίωμα αποζημίωσης στο δικαιο της Ένωσης σχετικά με ζημιές από παραβάσεις του ενωσιακού και του εθνικού δικαίου του ανταγωνισμού απαιτεί από κάθε κράτος μέλος να έχει θεσπίσει διαδικαστικούς κανόνες που διασφαλίζουν την αποτελεσματική άσκηση του εν λόγω δικαιώματος. Η ανάγκη πρόβλεψης αποτελεσματικών ένδικων βοηθημάτων προκύπτει επίσης από το δικαίωμα πραγματικής ένδικης προστασίας όπως ορίζεται στο δεύτερο εδάφιο του άρθρου 19 παράγραφος 1 της Συνθήκης για της Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξασφαλίζουν αποτελεσματική έννομη προστασία στους τομείς που υπάγονται στο δικαιο της Ένωσης.
- (5) Οι αγωγές αποζημίωσης είναι ένα μόνο στοιχείο ενός αποτελεσματικού συστήματος ιδιωτικής επιβολής του δικαίου ανταγωνισμού σε περιπτώσεις παράβασης και συμπληρώνονται από εναλλακτικές δυνατότητες επανόρθωσης, όπως οι συναινετικοί τρόποι επίλυσης διαφορών και οι αποφάσεις δημόσιων φορέων περί επιβολής νομοθεσίας που προσφέρουν στους διαδίκους ένα κίνητρο για χορήγηση αποζημίωσης.
- (6) Για τη διασφάλιση αποτελεσματικών δράσεων ιδιωτικής επιβολής στο πλαίσιο του αστικού δικαίου και αποτελεσματικής δημόσιας επιβολής από τις αρχές ανταγωνισμού, και τα δύο εργαλεία πρέπει να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους ώστε να διασφαλίζεται η μέγιστη αποτελεσματικότητα των κανόνων ανταγωνισμού. Είναι απαραίτητο να ρυθμιστεί συνεκτικά ο συντονισμός των δύο τύπων επιβολής, για παράδειγμα σχετικά με τις διαδικασίες για πρόσβαση στα έγγραφα που κατέχουν οι αρχές ανταγωνισμού. Ο συντονισμός αυτός σε ενωσιακό επίπεδο θα αποτρέψει επίσης αποκλίσεις μεταξύ των εφαρμοστέων κανόνων, γεγονός το οποίο θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.
- (7) Σύμφωνα με το άρθρο 26 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ, η εσωτερική αγορά περιλαμβάνει χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων. Υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των κανόνων των κρατών μελών που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης για παραβάσεις του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου ανταγωνισμού. Οι διαφορές αυτές οδηγούν σε αβεβαιότητα σχετικά με τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες τα ζημιωθέντα μέλη μπορούν να ασκήσουν το δικαίωμα αποζημίωσης που απορρέει από τη ΣΛΕΕ και επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα του εν λόγω δικαιώματος. Δεδομένου ότι οι ζημιωθέντες συχνά επιλέγουν το αρμόδιο δικαστήριο του κράτους μέλος εγκατάστασης για να διεκδικήσουν αποζημιώσεις, οι διαφορές μεταξύ των εθνικών κανόνων οδηγούν σε άνισους όρους ανταγωνισμού όσον αφορά τις αγωγές αποζημίωσης και ενδέχεται να επηρεάσουν τον ανταγωνισμό στις αγορές στις οποίες δραστηριοποιούνται οι ζημιωθέντες, καθώς και οι υπαίτιες παραβάσεων επιχειρήσεις.
- (8) Οι επιχειρήσεις που εγκαθίστανται και λειτουργούν σε διάφορα κράτη μέλη υπόκεινται σε διαφορετικούς δικονομικούς κανόνες που επηρεάζουν σημαντικά τον βαθμό στον οποίο μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού. Αυτή η άνιση εφαρμογή του δικαίου αποζημίωσης στο ενωσιακό δικαιο μπορεί να οδηγήσει όχι μόνο σε ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για ορισμένες επιχειρήσεις που έχουν παραβιάσει τα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ, αλλά και να αποθαρρύνει την άσκηση των δικαιωμάτων εγκατάστασης και παροχής αγαθών ή υπηρεσιών στα κράτη μέλη όπου το δικαίωμα αποζημίωσης ασκείται με πιο αποτελεσματικό τρόπο. Ως εκ τούτου, επειδή οι διαφορές στα συστήματα ευθύνης που εφαρμόζονται στα κράτη μέλη ενδέχεται να επηρεάσουν αρνητικά τον ανταγωνισμό καθώς και την ορθή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, είναι σκόπιμο να βασιστεί η παρούσα οδηγία στη διττή νομική βάση των άρθρων 103 και 114 ΣΛΕΕ.
- (9) Είναι αναγκαία, λαμβανομένου υπόψη ότι οι ευρείας κλίμακας παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού έχουν συχνά ένα διασυννοριακό στοιχείο, η διασφάλιση περισσότερο ισότιμων όρων ανταγωνισμού για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην εσωτερική αγορά και η βελτίωση των όρων για τους καταναλωτές ώστε να ασκούν τα δικαιώματα που απορρέουν από την εσωτερική αγορά. Είναι σκόπιμο να αυξηθεί η ασφάλεια δικαίου και να μειωθούν οι διαφορές μεταξύ των κρατών μελών ως προς τους εθνικούς κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης για παραβάσεις του ενωσιακού δικαίου ανταγωνισμού και, όταν εφαρμόζεται παράλληλα με το ενωσιακό δικαιο ανταγωνισμού, του εθνικού δικαίου ανταγωνισμού. Η προσέγγιση των κανόνων αυτών θα συμβάλει επίσης στην πρόληψη μεγαλύτερων διαφορών μεταξύ των κανόνων των κρατών μελών που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης σε υποθέσεις περί ανταγωνισμού.
- (10) Το άρθρο 3 παράγραφος 1 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1/2003 προβλέπει ότι «οσάκις οι αρχές ανταγωνισμού κρατών μελών ή τα εθνικά δικαστήρια εφαρμόζουν το εθνικό δικαιο ανταγωνισμού σε συμφωνίες, αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων ή εναρμονισμένες πρακτικές κατά την έννοια του άρθρου [101 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ], οι οποίες είναι πιθανόν να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών κατά την έννοια της διάταξης αυτής, εφαρμόζουν επίσης το άρθρο [101 ΣΛΕΕ] στις εν λόγω συμφωνίες, αποφάσεις ή εναρμονισμένες πρακτικές. Όταν οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών ή τα εθνικά δικαστήρια εφαρμόζουν το εθνικό δικαιο ανταγωνισμού σε τυχόν καταχρηστική πρακτική που απαγορεύεται από το άρθρο [102 ΣΛΕΕ], εφαρμόζουν επίσης το άρθρο [102 ΣΛΕΕ]». Για τη διασφάλιση της ορθής λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς και με σκοπό τη μεγαλύτερη ασφάλεια δικαίου και την εξασφάλιση πιο ισότιμων όρων ανταγωνισμού για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές, είναι σκόπιμο το πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας να επεκταθεί στις αγωγές αποζημίωσης που βασίζονται σε παράβαση του εθνικού δικαίου ανταγωνισμού, στις περιπτώσεις που εφαρμόζεται σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 1 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1/2003. Αν ισχύουν διαφορετικοί κανόνες περί αστικής ευθύνης για παραβάσεις του άρθρου 101 ή 102 ΣΛΕΕ και για παραβάσεις κανόνων του εθνικού

δικαίου ανταγωνισμού, οι οποίοι πρέπει να εφαρμοστούν στην ίδια υπόθεση παράλληλα με το ενωσιακό δίκαιο ανταγωνισμού, αυτό θα μπορούσε να επηρεάσει αρνητικά τη θέση των εναγόντων στην ίδια υπόθεση και την έκταση των απαιτήσεων τους και να αποτελέσει εμπόδιο στην εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Η παρούσα οδηγία δεν θα πρέπει να επηρεάζει τις αγωγές αποζημίωσης σχετικά με παραβάσεις του εθνικού δικαίου ανταγωνισμού οι οποίες δεν επηρεάζουν το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών κατά την έννοια του άρθρου 101 ή 102 ΣΛΕΕ.

- (11) Ελλείψει ενωσιακού δικαίου, οι αγωγές αποζημίωσης διέπονται από τους εθνικούς κανόνες και διαδικασίες των κρατών μελών. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Δικαστήριο), κάθε πρόσωπο μπορεί να ζητήσει αποζημίωση για τη ζημία που υπέστη, όταν υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της ζημίας και της παράβασης των κανόνων περί ανταγωνισμού. Όλοι οι εθνικοί κανόνες που διέπουν την άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης για ζημία προκληθείσα λόγω παράβασης του άρθρου 101 ή του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, μεταξύ άλλων εκείνοι που αφορούν πτυχές που δεν ρυθμίζονται από την παρούσα οδηγία, όπως η έννοια της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ παράβασης και ζημίας, πρέπει να συνάδουν με τις αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας. Τούτο σημαίνει ότι η διατύπωση και η εφαρμογή τους δεν θα πρέπει να καθιστούν υπερβολικά δυσχερή ή πρακτικά αδύνατη την άσκηση του κατοχυρωμένου από τη ΣΛΕΕ δικαιώματος αποζημίωσης ούτε να είναι λιγότερο ευνοϊκές σε σχέση με τους κανόνες που διέπουν ανάλογες εγχώριες αγωγές. Όταν τα κράτη μέλη θέτουν άλλες προϋποθέσεις για την αποζημίωση στο εθνικό δίκαιο, όπως ο καταλογισμός, η καταλληλότητα ή η ενочή, θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να διατηρούν τις προϋποθέσεις αυτές, στον βαθμό που είναι σύμφωνες με τη νομολογία του Δικαστηρίου, τις αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας και την παρούσα οδηγία.
- (12) Η παρούσα οδηγία επιβεβαιώνει το κοινοτικό κεκτημένο σχετικά με το δικαίωμα αποζημίωσης για ζημία που προκλήθηκε από παραβάσεις του ενωσιακού δικαίου ανταγωνισμού, ιδίως όσον αφορά τη νομιμοποίηση και τον ορισμό της ζημίας, όπως επισημαίνεται στη νομολογία του Δικαστηρίου, και δεν προδικάζει καμία περαιτέρω σχετική εξέλιξη. Οιοσδήποτε έχει υποστεί ζημία λόγω παράβασης δύναται να αξιώσει αποζημίωση για τη θετική ζημία που υπέστη (*damnum emergens*) και για το όφελος που στερήθηκε (διαφυγόν κέρδος ή *lucrum cessans*), καθώς και να αξιώσει την καταβολή τόκων ανεξάρτητα από το αν οι κατηγορίες αυτές ορίζονται χωριστά ή από κοινού στο εθνικό δίκαιο. Η καταβολή τόκων αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της αποζημίωσης για την αποκατάσταση της προκληθείσας ζημίας με τη συνεκτίμηση της παρέλευσης του χρόνου, και θα πρέπει να οφείλεται από τη στιγμή κατά την οποία προκλήθηκε η ζημία έως την καταβολή της αποζημίωσης, ανεξάρτητα από τον χαρακτηρισμό των τόκων ως τόκων αποζημίωσης ή υπερημερίας δύναμει του εθνικού δικαίου και ανεξάρτητα αν η παρέλευση του χρόνου λαμβάνεται υπόψη ως διακριτή κατηγορία (τόκος) ή ως συνιστώσα της θετικής ζημίας ή του διαφυγόντος κέρδους. Τα κράτη μέλη έχουν αρμοδιότητα να θεσπίσουν τους κανόνες που πρέπει να εφαρμόζονται για τον σκοπό αυτό.
- (13) Το δικαίωμα αυτό για αποζημίωση αναγνωρίζεται σε κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο —στους καταναλωτές, στις επιχειρήσεις και στις δημόσιες αρχές— ανεξάρτητα από την ύπαρξη άμεσης συμβατικής σχέσης με την παραβάτρια επιχείρηση και χωρίς να έχει σημασία το κατά πόσον μια αρχή ανταγωνισμού έχει ήδη διαπιστώσει την ύπαρξη παράβασης. Η παρούσα οδηγία δεν θα πρέπει να υποχρεώνει τα κράτη μέλη να θεσπίσουν μηχανισμούς συλλογικής έννομης προστασίας για την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ. Με επιφύλαξη της αποζημίωσης για απώλεια ευκαιρίας, η πλήρης αποζημίωση βάσει της παρούσας οδηγίας δεν θα πρέπει να οδηγεί σε υπερβολική αποζημίωση, είτε με χαρακτηρισμό ποινής, καταβολή πολλαπλών αποζημιώσεων ή άλλου τύπου αποζημιώσεων.
- (14) Η άσκηση αγωγών αποζημίωσης λόγω παράβασης του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου ανταγωνισμού απαιτεί συνήθως μια περίπλοκη πραγματική και οικονομική ανάλυση. Τα αποδεικτικά στοιχεία που απαιτούνται για την απόδειξη μιας αξίωσης αποζημίωσης συχνά βρίσκονται στην αποκλειστική κατοχή του αντιδίκου ή τρίτων και δεν είναι γνωστά ούτε διαθέσιμα σε επαρκή βαθμό στον ενάγοντα. Υπό τις συνθήκες αυτές, η ύπαρξη αυστηρών νομικών απαιτήσεων για να βεβαιώσει ο ενάγων λεπτομερώς όλα τα πραγματικά περιστατικά που σχετίζονται με την υπόθεση κατά το αρχικό στάδιο της διαδικασίας αγωγής, καθώς και να προσκομίσει ακριβώς καθορισμένα αποδεικτικά στοιχεία προς επίρρωση της αγωγής, ενδέχεται να δυσχεραίνει αδικαιολόγητα την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης, το οποίο κατοχυρώνεται από τη ΣΛΕΕ.
- (15) Τα αποδεικτικά στοιχεία αποτελούν σημαντικό στοιχείο για την άσκηση αγωγών αποζημίωσης για παράβαση του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου ανταγωνισμού. Ωστόσο, επειδή οι δικαστικές διαφορές για παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού χαρακτηρίζονται από ασυμμετρία πληροφόρησης, είναι σκόπιμο οι ενάγοντες να έχουν το δικαίωμα να ζητούν την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων που αφορούν την αξίωσή τους, χωρίς να είναι υποχρεωμένοι να προσδιορίσουν μεμονωμένα αποδεικτικά στοιχεία. Προκειμένου να διασφαλιστεί η ισοτιμία των όπλων, τα μέσα αυτά θα πρέπει επίσης να είναι διαθέσιμα στους εναγομένους σε αγωγές αποζημίωσης, έτσι ώστε να μπορούν να ζητήσουν την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων από τους εν λόγω ενάγοντες. Τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει επίσης να μπορούν επίσης να διατάξουν την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων από τρίτους, μεταξύ άλλων από δημόσιες αρχές. Σε περίπτωση που εθνικό δικαστήριο επιθυμεί να διατάξει την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων από την Επιτροπή, εφαρμόζεται η προβλεπόμενη στο άρθρο 4 παράγραφος 3 ΣΕΕ αρχή της ειλικρινούς συνεργασίας μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών και το άρθρο 15 παράγραφος 1 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1/2003, όσον αφορά τις αιτήσεις παροχής πληροφοριών. Όταν τα εθνικά δικαστήρια διατάσσουν τις δημόσιες αρχές να κοινοποιήσουν αποδεικτικά στοιχεία, εφαρμόζονται οι αρχές δικαστικής και διοικητικής συνεργασίας δύναμει του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου.

- (16) Τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα, υπό τον αυστηρό τους έλεγχο ιδίως ως προς την αναγκαιότητα και την αναλογικότητα του μέτρου της κοινοποίησης, να διατάσσουν την κοινοποίηση συγκεκριμένων αποδεικτικών στοιχείων ή κατηγοριών αποδεικτικών στοιχείων, κατόπιν αιτήματος διαδίκου. Η απαίτηση αναλογικότητας συνεπάγεται ότι διαταγή κοινοποίησης μπορεί να εκδοθεί μόνο κατόπιν πειστικού ισχυρισμού του ενάγοντος, βάσει στοιχείων τα οποία έχει ευλόγως στη διάθεσή του, ότι υπέστη ζημία που προκλήθηκε από τον εναγόμενο. Όταν η αίτηση κοινοποίησης αφορά κατηγορία αποδεικτικών στοιχείων, θα πρέπει να την προσδιορίζει βάσει κοινών γνωρισμάτων των συστατικών της στοιχείων όπως η φύση, το αντικείμενο ή το περιεχόμενο των εγγράφων των οποίων ζητείται η κοινοποίηση, ο χρόνος σύνταξής τους ή άλλα κριτήρια, εφόσον τα αποδεικτικά στοιχεία της εν λόγω κατηγορίας είναι συναφή προς την υπόθεση κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας. Οι κατηγορίες αυτές θα πρέπει να προσδιορίζονται με όσο το δυνατόν πιο σαφή και συγκεκριμένο τρόπο βάσει των ευλόγως διαθέσιμων στοιχείων.
- (17) Στις περιπτώσεις που δικαστήριο κράτους μέλους υποβάλλει αίτημα στο αρμόδιο δικαστήριο άλλου κράτους μέλους για τη διεξαγωγή αποδείξεων ή υποβάλλει αίτημα να διεξαγάγει απόδειξη απευθείας στο άλλο κράτος μέλος, εφαρμόζονται οι διατάξεις του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1206/2001 του Συμβουλίου ⁽¹⁾.
- (18) Ενώ τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία που περιέχουν επιχειρηματικά απόρρητα ή άλλες εμπιστευτικές πληροφορίες θα πρέπει καταρχήν να είναι διαθέσιμα σε αγωγές αποζημίωσης, οι εν λόγω εμπιστευτικές πληροφορίες θα πρέπει να προστατεύονται επαρκώς. Τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει, επομένως, να έχουν στη διάθεσή τους μια σειρά μέτρων για την προστασία των εν λόγω εμπιστευτικών στοιχείων από κοινοποίηση στο πλαίσιο των διαδικασιών. Τα εν λόγω μέτρα προβλέπουν τη σύνταξη ευαίσθητων χωρίων σε έγγραφα που συνεπάγονται συνεδριάσεις κεκλεισμένων των θυρών, περιορισμό των προσώπων που νομιμοποιούνται να ενημερωθούν για τα εκάστοτε αποδεικτικά στοιχεία, καθώς και την προσφυγή σε εμπειρογνώμονες, οι οποίοι αναλαμβάνουν να καταρτίσουν περίληψη των πληροφοριών σε συγκεντρωτική ή άλλης μορφής μη εμπιστευτική εκδοχή. Τα μέτρα προστασίας των επιχειρηματικών απορρητών και λοιπών εμπιστευτικών πληροφοριών δεν θα πρέπει, εντούτοις, να εμποδίζουν την άσκηση του δικαιώματος σε αποζημίωση.
- (19) Η παρούσα οδηγία δεν θίγει ούτε τη δυνατότητα που προβλέπεται στο δικαίωμα των κρατών μελών για την άσκηση προσφυγών κατά των διαταγών κοινοποίησης ούτε τους όρους για την άσκηση τέτοιων προσφυγών.
- (20) Ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1049/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου ⁽²⁾ διέπει την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής και αποσκοπεί να παράσχει στο κοινό ένα όσο το δυνατόν ευρύτερο δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα των εν λόγω θεσμικών οργάνων. Αυτό το δικαίωμα υπάγεται, ωστόσο, σε ορισμένα όρια για λόγους δημοσίου ή ιδιωτικού συμφέροντος. Κατά συνέπεια, το καθεστώς των εξαιρέσεων που θεσπίζεται με το άρθρο 4 του εν λόγω κανονισμού βασίζεται στην εξισορρόπηση των αντιτιθέμενων συμφερόντων σε μια δεδομένη κατάσταση, δηλαδή, πρώτον, των συμφερόντων που θα ευνοούνταν από την κοινοποίηση των συγκεκριμένων εγγράφων και, δεύτερον, των συμφερόντων που θα διακυβευόνταν από μια τέτοια κοινοποίηση. Η παρούσα οδηγία δεν θα πρέπει να θίγει αυτούς τους κανόνες και τις πρακτικές του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1049/2001.
- (21) Για την αποτελεσματική και συνεπή εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ από την Επιτροπή και τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού, απαιτείται κοινή προσέγγιση σε ολόκληρη την Ένωση σχετικά με την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων τα οποία περιλαμβάνονται στον φάκελο αρχής ανταγωνισμού. Η κοινοποίηση των αποδεικτικών στοιχείων δεν θα πρέπει να περιορίζει αδικαιολόγητα την αποτελεσματική επιβολή του δικαίου ανταγωνισμού από τις αρχές ανταγωνισμού. Η παρούσα οδηγία δεν καλύπτει την κοινοποίηση εσωτερικών εγγράφων των αρχών ανταγωνισμού ούτε τη μεταξύ τους αλληλογραφία.
- (22) Για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική προστασία του δικαιώματος αποζημίωσης, δεν είναι απαραίτητο να κοινοποιείται στον αιτούντα κάθε έγγραφο σχετικό με διαδικασία του άρθρου 101 ή 102 ΣΛΕΕ για τον λόγο ότι αυτός προτίθεται να ασκήσει αγωγή αποζημίωσης, δεδομένου ότι είναι μάλλον απίθανο να πρέπει να βασιστεί η αγωγή αποζημίωσης σε όλα τα αποδεικτικά στοιχεία του φακέλου που αφορά αυτή τη διαδικασία.
- (23) Η απαίτηση αναλογικότητας θα πρέπει να εξετάζεται προσεκτικά όταν υπάρχει κίνδυνος να υπονομευθεί λόγω της κοινοποίησης η στρατηγική έρευνας της αρχής ανταγωνισμού με την αποκάλυψη των εγγράφων που αποτελούν μέρος του φακέλου ή να επηρεαστεί αρνητικά ο τρόπος συνεργασίας των εταιριών με τις αρχές ανταγωνισμού. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δίνεται στην πρόληψη της «αλίευσης πληροφοριών», δηλαδή της μη εξειδικευμένης ή αδίστηρης αναζήτησης πληροφοριών που είναι απίθανο να έχουν σημασία για τους διαδίκους στη διαδικασία. Η αίτηση κοινοποίησης δεν θα πρέπει, επομένως, να θεωρείται αναλογική όταν ζητείται η γενική κοινοποίηση των εγγράφων του φακέλου μιας αρχής ανταγωνισμού που σχετίζονται με συγκεκριμένη υπόθεση ή των εγγράφων που υποβλήθηκαν από έναν διάδικο στο πλαίσιο συγκεκριμένης υπόθεσης. Οι αιτήσεις κοινοποίησης που καλύπτουν τόσο ευρύ πεδίο δεν θα ήταν επίσης συμβατές με την υποχρέωση του αιτούντος να προσδιορίζει τα αποδεικτικά στοιχεία ή τις κατηγορίες των αποδεικτικών στοιχείων με όσο το δυνατόν πιο σαφή και συγκεκριμένο τρόπο.

⁽¹⁾ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1206/2001 του Συμβουλίου, της 28ης Μαΐου 2001, για τη συνεργασία μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών μελών κατά τη διεξαγωγή αποδείξεων σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ L 174 της 27.6.2001, σ. 1).

⁽²⁾ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1049/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Μαΐου 2001, για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής (ΕΕ L 145 της 31.5.2001, σ. 43).

- (24) Η παρούσα οδηγία δεν θίγει το δικαίωμα του δικαστηρίου να λαμβάνει υπόψη του, σύμφωνα με το ενωσιακό ή εθνικό δίκαιο, το συμφέρον της αποτελεσματικής δημόσιας επιβολής του δικαίου ανταγωνισμού όταν διατάσσει την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων οιοδήποτε είδους, με την εξαίρεση των δηλώσεων περί επεικούς μεταχείρισης και των υπομνημάτων διακανονισμού.
- (25) Θα πρέπει να ισχύει απαλλαγή από την υποχρέωση κοινοποίησης η οποία, αν πραγματοποιούνταν, θα επηρέαζε αδικαιολόγητα την έρευνα που διενεργείται από μια αρχή ανταγωνισμού με αντικείμενο την παράβαση του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου ανταγωνισμού. Οι πληροφορίες που ετοιμάζονται από την αρχή ανταγωνισμού στο πλαίσιο των διαδικασιών της για την επιβολή του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου περί ανταγωνισμού και αποστέλλονται στους διαδίκους των εν λόγω διαδικασιών (όπως η κοινοποίηση των αιτιάσεων) ή ετοιμάζονται από διάδικο σε αυτές τις διαδικασίες (όπως οι απαντήσεις στις αιτήσεις της αρχής ανταγωνισμού για την παροχή πληροφοριών ή οι μαρτυρικές καταθέσεις) θα πρέπει, επομένως, να μπορούν να κοινοποιούνται στο πλαίσιο αγωγών αποζημίωσης μόνο μετά την περάτωση των διαδικασιών της αρχής ανταγωνισμού, λ.χ. με την έκδοση απόφασης δυνάμει του άρθρου 5 ή του κεφαλαίου III του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1/2003, εξαιρέσει των αποφάσεων λήψης προσωρινών μέτρων.
- (26) Τα προγράμματα επεικούς μεταχείρισης και οι διαδικασίες διακανονισμού αποτελούν σημαντικά εργαλεία για τη δημόσια επιβολή του ενωσιακού δικαίου ανταγωνισμού, καθώς συμβάλλουν στον εντοπισμό και την αποτελεσματική δίωξη και την επιβολή κυρώσεων για τις σοβαρότερες παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού. Επιπλέον, δεδομένου ότι πολλές αποφάσεις των αρχών ανταγωνισμού σε υποθέσεις που αφορούν συμπράξεις βασίζονται σε αίτηση επείκειας, και οι αγωγές αποζημίωσης σε υποθέσεις συμπράξεων είναι κατά κανόνα αγωγές που ασκούνται στη συνέχεια, τα προγράμματα επείκειας είναι επίσης σημαντικά για την αποτελεσματική άσκηση αγωγών αποζημίωσης σε υποθέσεις συμπράξεων. Οι επιχειρήσεις ενδέχεται να αποθαρρυνθούν από τη συνεργασία με τις αρχές ανταγωνισμού στο πλαίσιο των προγραμμάτων επεικούς μεταχείρισης και των διαδικασιών διακανονισμού σε περίπτωση κοινοποίησης αυτοενοχοποιητικών δηλώσεων, όπως δηλώσεις περί επείκειας ή υπομνήματα διακανονισμού, τα οποία προσκομίζονται αποκλειστικά για τους σκοπούς της συνεργασίας με τις αρχές ανταγωνισμού. Η κοινοποίηση των εγγράφων αυτών εμπεριέχει τον κίνδυνο να εκτεθούν οι συνεργαζόμενες επιχειρήσεις ή τα διοικητικά τους στελέχη σε αστική ή ποινική ευθύνη υπό χειρότερους όρους από τους ισχύοντες για τους άλλους παραβάτες οι οποίοι δεν συνεργάζονται με τις αρχές ανταγωνισμού. Για να συνεχίσουν οι επιχειρήσεις να υποβάλλουν εκουσίως στις αρχές ανταγωνισμού δηλώσεις επείκειας ή υπομνήματα διακανονισμού, τα έγγραφα αυτά θα πρέπει να εξαιρούνται από εντολές κοινοποίησης αποδεικτικών στοιχείων. Η εξαίρεση αυτή θα πρέπει να ισχύει και για την παράθεση αυτούσιων χωρίων από δηλώσεις για επείκεια ή υπομνήματα διακανονισμού που περιέχονται σε άλλα έγγραφα. Οι περιορισμοί της κοινοποίησης αποδεικτικών στοιχείων δεν θα πρέπει να εμποδίζουν τις αρχές ανταγωνισμού να δημοσιεύουν τις αποφάσεις τους σύμφωνα με το ισχύον ενωσιακό ή εθνικό δίκαιο. Προκειμένου η απαλλαγή αυτή από την υποχρέωση κοινοποίησης να μην επηρεάζει αδικαιολόγητα το δικαίωμα αποζημίωσης των ζημιωθέντων, θα πρέπει να περιορίζεται σε αυτές τις εκούσιες και αυτοενοχοποιητικές δηλώσεις επείκειας και τα υπομνήματα διακανονισμού.
- (27) Οι κανόνες της παρούσας οδηγίας περί κοινοποίησης εγγράφων εκτός από τις δηλώσεις επείκειας ή τα υπομνήματα διακανονισμού εξασφαλίζουν ότι οι ζημιωθέντες εξακολουθούν να διαθέτουν επαρκείς εναλλακτικές πρόσβασης στα συναφή αποδεικτικά στοιχεία που απαιτούνται για να προετοιμάσουν τις αγωγές τους για αποζημίωση. Τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να είναι τα ίδια σε θέση, κατόπιν αιτήσεως του ενάγοντος, να έχουν πρόσβαση σε έγγραφα για τα οποία ζητήθηκε εξαίρεση, ώστε να εξακριβώνουν ότι το περιεχόμενο τους δεν εμπίπτει στους ορισμούς των δηλώσεων περί επεικούς μεταχείρισης και των υπομνημάτων για διακανονισμό οι οποίοι θεσπίζονται στην παρούσα οδηγία. Οιοδήποτε περιεχόμενο δεν εμπίπτει στους εν λόγω ορισμούς θα μπορεί να κοινοποιείται υπό ορισμένες προϋποθέσεις.
- (28) Τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να είναι σε θέση να διατάσσουν ανά πάσα στιγμή, στο πλαίσιο αγωγής αποζημίωσης, την κοινοποίηση των αποδεικτικών στοιχείων που υφίστανται ανεξάρτητα από τις διαδικασίες της αρχής ανταγωνισμού («πληροφορίες που ήδη υπάρχουν»).
- (29) Η κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων θα πρέπει να διατάσσεται από αρχή ανταγωνισμού μόνο όταν δεν υπάρχει ευλόγως η δυνατότητα να συγκεντρωθούν τα στοιχεία αυτά από άλλο διάδικο ή από τρίτο.
- (30) Σύμφωνα με το άρθρο 15 παράγραφος 3 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1/2003, οι αρχές ανταγωνισμού μπορούν να υποβάλλουν εξ ιδίας πρωτοβουλίας γραπτές παρατηρήσεις στα εθνικά δικαστήρια σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 101 ή 102 ΣΛΕΕ. Προκειμένου να διαφυλαχθεί η συμβολή της δημόσιας επιβολής του νόμου στην εφαρμογή των εν λόγω άρθρων, οι αρχές ανταγωνισμού θα πρέπει ομοίως να μπορούν να υποβάλλουν εξ ιδίας πρωτοβουλίας τις παρατηρήσεις τους σε εθνικό δικαστήριο, για τους σκοπούς της εξέτασης της αναλογικότητας της κοινοποίησης αποδεικτικών στοιχείων που περιλαμβάνονται στον φάκελο των αρχών, υπό το πρίσμα της επίπτωσης που θα είχε η κοινοποίηση αυτή στην αποτελεσματικότητα της δημόσιας επιβολής του δικαίου ανταγωνισμού. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να μπορούν να δημιουργούν μηχανισμό βάσει του οποίου η αρχή ανταγωνισμού ενημερώνεται για τα αιτήματα κοινοποίησης πληροφοριών, όταν το πρόσωπο που αιτείται την κοινοποίηση ή το πρόσωπο από το οποίο ζητείται η κοινοποίηση εμπλέκεται στη συγκεκριμένη έρευνα της αρχής ανταγωνισμού σχετικά με την φερόμενη ως παράβαση, με την επιφύλαξη των εθνικών διατάξεων περί εκούσιας δικαιοδοσίας.

- (31) Το φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο συγκεντρώνει αποδεικτικά στοιχεία μέσω της πρόσβασης στον φάκελο της αρχής ανταγωνισμού θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να τα χρησιμοποιήσει για τους σκοπούς αγωγής αποζημίωσης της οποίας είναι διάδικος. Η χρήση αυτή θα πρέπει επίσης να επιτρέπεται και για το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που το διαδέχεται στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, μεταξύ άλλων με την απόκτηση της αξίωσής του. Σε περίπτωση που τα αποδεικτικά στοιχεία ελήφθησαν από νομικό πρόσωπο που ανήκει σε όμιλο επιχειρήσεων, ο οποίος αποτελεί μία επιχείρηση για την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, άλλα νομικά πρόσωπα που ανήκουν στην ίδια επιχείρηση θα πρέπει επίσης να έχουν τη δυνατότητα να κάνουν χρήση των εν λόγω στοιχείων.
- (32) Ωστόσο, η χρήση αποδεικτικών στοιχείων χάρη στην πρόσβαση στον φάκελο μιας αρχής ανταγωνισμού δεν θα πρέπει να αναιρεί αδικαιολόγητα την αποτελεσματική επιβολή του δικαίου ανταγωνισμού από μια αρχή ανταγωνισμού. Προκειμένου να διασφαλισθεί ότι οι περιορισμοί κοινοποίησης εγγράφων που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία δεν υποτιμώνται, η χρήση αποδεικτικών στοιχείων που αναφέρονται στις αιτιολογικές σκέψεις 24 και 25 η οποία επιτυγχάνεται αποκλειστικά μέσω πρόσβασης στον φάκελο μιας αρχής ανταγωνισμού θα πρέπει να περιορίζεται υπό τις ίδιες περιστάσεις. Ο περιορισμός θα πρέπει να λαμβάνει τη μορφή απαράδεκτου στις αγωγές αποζημίωσης ή τη μορφή οποιασδήποτε άλλης προστασίας βάσει εφαρμοστέων εθνικών κανόνων ικανών να διασφαλίσουν την πλήρη ισχύ των ορίων κοινοποίησης αυτού του είδους αποδεικτικών στοιχείων. Επιπλέον, τα αποδεικτικά στοιχεία που λαμβάνονται από μια αρχή ανταγωνισμού δεν θα πρέπει να καθίστανται αντικείμενο εμπορίας. Η δυνατότητα χρήσης αποδεικτικών στοιχείων που ελήφθησαν αποκλειστικά μέσω της πρόσβασης στον φάκελο της αρχής ανταγωνισμού θα πρέπει να περιορίζεται, επομένως, στο φυσικό ή νομικό πρόσωπο στο οποίο αρχικά παραχωρήθηκε πρόσβαση και στους νόμιμους διαδόχους του. Αυτός ο περιορισμός για την αποφυγή εμπορευματοποίησης των αποδεικτικών στοιχείων δεν εμποδίζει ωστόσο ένα εθνικό δικαστήριο να διατάζει την κοινοποίηση των στοιχείων αυτών, υπό τους όρους της παρούσας οδηγίας.
- (33) Το γεγονός ότι υποβλήθηκε αξίωση αποζημίωσης ή άρχισε έρευνα από αρχή ανταγωνισμού εμπεριέχει τον κίνδυνο καταστροφής ή απόκρυψης από τα εμπλεκόμενα πρόσωπα αποδεικτικών στοιχείων χρήσιμων για τη θεμελίωση της αξίωσης των ζημιωθέντων. Προκειμένου να αποτρέπεται η καταστροφή κρίσιμων αποδεικτικών στοιχείων και να διασφαλίζεται η συμμόρφωση προς δικαστικές διαταγές με τις οποίες ζητείται η κοινολόγησή τους, τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να μπορούν να επιβάλλουν αρκούντως αποτρεπτικές κυρώσεις. Σε ό,τι αφορά τους διαδίκους, ο κίνδυνος να συναχθούν επιβαρυντικά συμπεράσματα σε αγωγή αποζημίωσης μπορεί να αποτελέσει ιδιαίτερα αποτελεσματική κύρωση και να βοηθήσει να αποτραπούν καθυστερήσεις. Κυρώσεις θα πρέπει επίσης να προβλέπονται για τη μη τήρηση της υποχρέωσης προστασίας εμπιστευτικών πληροφοριών, καθώς και για την καταχρηστική χρήση πληροφοριών που έχουν ληφθεί με το μέτρο της κοινοποίησης. Ομοίως, θα πρέπει να προβλέπονται κυρώσεις για την περίπτωση καταχρηστικής χρησιμοποίησης πληροφοριών που ελήφθησαν μέσω πρόσβασης στον φάκελο αρχής ανταγωνισμού στο πλαίσιο αγωγής αποζημίωσης.
- (34) Για τη διασφάλιση αποτελεσματικής και συνεπούς εφαρμογής των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ από την Επιτροπή και τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού, απαιτείται κοινή προσέγγιση σε ολόκληρη την Ένωση σχετικά με την ισχύ των εκ μέρους των εθνικών αρχών ανταγωνισμού τελεσίδικων αποφάσεων παράβασης ως προς τις μεταγενέστερες αγωγές αποζημίωσης. Οι αποφάσεις αυτές εκδίδονται μόνον αφού ενημερωθεί η Επιτροπή για την προβλεπόμενη απόφαση ή, ελλείψει απόφασης, αφού ενημερωθεί με κάθε άλλο έγγραφο που περιγράφει τον προτεινόμενο τρόπο δράσης, σύμφωνα με το άρθρο 11 παράγραφος 4 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1/2003, και εφόσον η Επιτροπή δεν έχει απαλλάξει την εθνική αρχή ανταγωνισμού από την αρμοδιότητά της κινώντας τη διαδικασία, σύμφωνα με το άρθρο 11 παράγραφος 6 του εν λόγω κανονισμού. Η Επιτροπή θα πρέπει να εξασφαλίσει τη συνεκτική εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου περί ανταγωνισμού παρέχοντας σε διμερές επίπεδο και στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού δικτύου ανταγωνισμού καθοδήγηση στις εθνικές αρχές ανταγωνισμού. Προκειμένου να ενισχυθεί η ασφάλεια δικαίου, να αποφεύγεται η ασυνέπεια κατά την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, να αυξηθούν η αποτελεσματικότητα και η διαδικαστική ορθολογικότητα των αγωγών αποζημίωσης και να ενισχυθεί η λειτουργία της εσωτερικής αγοράς για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές, η διαπίστωση παράβασης του άρθρου 101 ή 102 ΣΛΕΕ σε τελεσίδικη απόφαση εθνικής αρχής ανταγωνισμού ή αναθεωρητικού δικαστηρίου θα πρέπει να μην μπορεί να αμφισβητηθεί στο πλαίσιο μεταγενέστερης αγωγής αποζημίωσης. Επομένως, η διαπίστωση παράβασης αυτή θα πρέπει να θεωρείται αδιάψευστη στο πλαίσιο αγωγών αποζημίωσης που αφορούν την ίδια παράβαση και ασκούνται στο κράτος μέλος της εθνικής αρχής ανταγωνισμού ή του αναθεωρητικού δικαστηρίου. Η ισχύς της διαπίστωσης θα πρέπει, ωστόσο, να καλύπτει μόνο τη φύση της παράβασης καθώς και το καθ' ύλην, προσωπικό, χρονικό και κατά τόπον πεδίο εφαρμογής της όπως καθορίστηκε από την αρμόδια αρχή ή το αναθεωρητικό δικαστήριο κατά την άσκηση της δικαιοδοσίας τους. Όταν μια απόφαση διαπιστώνει ότι παραβιάζονται οι διατάξεις του εθνικού δικαίου ανταγωνισμού σε περιπτώσεις όπου το ενωσιακό και το εθνικό δίκαιο ανταγωνισμού εφαρμόζονται παράλληλα στην ίδια υπόθεση, η παράβαση αυτή θα πρέπει επίσης να θεωρείται αδιάψευστη.
- (35) Όταν ασκείται αγωγή αποζημίωσης σε άλλο κράτος μέλος από αυτό της εθνικής αρχής ανταγωνισμού ή του αναθεωρητικού δικαστηρίου που διαπίστωσε την παράβαση του άρθρου 101 ή του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, την οποία αφορά η εν λόγω αγωγή, θα πρέπει να επιτρέπεται να προσκομιστεί η διαπίστωση της παράβασης αυτής σε τελεσίδικη απόφαση εθνικής αρχής ανταγωνισμού ή αναθεωρητικού δικαστηρίου ενώπιον εθνικού δικαστηρίου ως τουλάχιστον εκ πρώτης όψεως (*prima facie*) μέσο απόδειξης του γεγονότος της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού. Η διαπίστωση αυτή μπορεί να αξιολογηθεί, κατά περίπτωση, μαζί με τυχόν άλλο υλικό που προσκομίστηκε από τους διαδίκους. Τα αποτελέσματα των αποφάσεων εθνικών αρχών ανταγωνισμού και αναθεωρητικών δικαστηρίων με τις οποίες διαπιστώνεται παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού δεν θίγουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εθνικών δικαστηρίων δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.

- (36) Οι εθνικοί κανόνες σχετικά με την έναρξη, τη διάρκεια, την αναστολή ή τη διακοπή των προθεσμιών παραγραφής δεν θα πρέπει να παρεμποδίζουν υπέρμετρα την άσκηση αγωγών αποζημίωσης. Τούτο έχει ιδιαίτερη σημασία για τις αγωγές οι οποίες στηρίζονται στη διαπίστωση αρχής ανταγωνισμού ή αναθεωρητικού δικαστηρίου ότι τελέστηκε παράβαση. Προς τούτο, θα πρέπει να εξακολουθεί να είναι δυνατή η άσκηση αγωγής αποζημίωσης μετά τις διαδικασίες μιας αρχής ανταγωνισμού, με σκοπό την εφαρμογή του ενωσιακού και εθνικού δικαίου ανταγωνισμού. Η προθεσμία παραγραφής δεν θα πρέπει να αρχίσει να τρέχει πριν από την παύση της παράβασης και προτού ο αιτών λάβει γνώση, ή μπορεί ευλόγως να αναμένεται ότι έχει γνώση της συμπεριφοράς η οποία συνιστά την παράβαση, του γεγονότος ότι υπέστη ζημία λόγω της παράβασης και της ταυτότητας του παραβάτη ο οποίος προκάλεσε τη ζημία. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να είναι σε θέση να διατηρούν ή να θεσπίζουν γενικώς ισχύουσες απόλυτες προθεσμίες παραγραφής, υπό την προϋπόθεση ότι η διάρκεια των απόλυτων προθεσμιών αυτών δεν καθιστά πρακτικώς αδύνατη ή υπέρμετρα δυσχερή την άσκηση του δικαιώματος σε πλήρη αποζημίωση.
- (37) Στις περιπτώσεις όπου πολλές επιχειρήσεις παραβιάζουν τους κανόνες ανταγωνισμού από κοινού (όπως, για παράδειγμα, στην περίπτωση συμπράξεων), είναι σκόπιμο να προβλέπεται ότι οι από κοινού παραβάτες θα ευθύνονται εις ολόκληρον για το σύνολο της ζημίας που προκλήθηκε από την παράβαση. Εάν ένας από τους από κοινού παραβάτες έχει καταβάλει περισσότερα από το μερίδιο που του αναλογεί, θα πρέπει να έχει το δικαίωμα να απαιτήσει συνεισφορά των άλλων από κοινού παραβατών. Ο προσδιορισμός του εν λόγω μεριδίου που αντιστοιχεί στη σχετική ευθύνη δεδομένου παραβάτη και τα σχετικά κριτήρια, όπως ο κύκλος εργασιών, το μερίδιο αγοράς, ή ο ρόλος στη σύμπραξη, επαφίενται στο εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο, τηρουμένων των αρχών της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας.
- (38) Οι επιχειρήσεις που συνεργάζονται με τις αρχές ανταγωνισμού στο πλαίσιο προγράμματος επεικούς μεταχείρισης διαδραματίζουν βασικό ρόλο στον εντοπισμό μυστικών παραβιάσεων της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας από συμπράξεις και στον τερματισμό των εν λόγω παραβιάσεων, συχνά μετριάζοντας τη ζημία που θα μπορούσε να έχει προκληθεί αν η παράβαση είχε συνεχιστεί. Είναι σκόπιμο, επομένως, να προβλέπεται ότι οι επιχειρήσεις που έχουν εξασφαλίσει ασυλία όσον αφορά την επιβολή προστίμων από την αρχή ανταγωνισμού στο πλαίσιο προγράμματος επεικούς μεταχείρισης θα προστατεύονται από αδικαιολόγητη έκθεση σε αγωγές αποζημίωσης, λαμβανομένου υπόψη ότι η απόφαση της αρχής ανταγωνισμού που διαπιστώνει την παράβαση μπορεί να καταστεί τελεσίδικη για την επιχείρηση που εξασφάλισε ασυλία πριν τελεσίδικησει για τις άλλες επιχειρήσεις οι οποίες δεν καλύπτονται με ασυλία και, επομένως, να αποτελέσει η επιχείρηση που εξασφάλισε ασυλία δυνητικά τον προτιμώμενο στόχο για άσκηση αγωγής. Είναι σκόπιμο, επομένως, η επιχείρηση που εξασφαλίζει ασυλία να απαλλάσσεται κατ' αρχήν από την από κοινού και εις ολόκληρον ευθύνη για τη συνολική ζημία και η συνεισφορά της σε σχέση με τις από κοινού παραβάσεις να μην υπερβαίνει το ύψος της ζημίας που προκλήθηκε στους δικούς της άμεσους ή έμμεσους αγοραστές, ή, στην περίπτωση σύμπραξης αγορών, στους δικούς της άμεσους ή έμμεσους προμηθευτές. Σε περίπτωση που μια σύμπραξη προκάλεσε ζημία σε άλλους εκτός από τους πελάτες ή προμηθευτές της παραβάτιδας επιχείρησης, η συνεισφορά του προσώπου που καλύπτεται από ασυλία δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τη σχετική ευθύνη του για τη ζημία που προκλήθηκε από τη σύμπραξη. Το εν λόγω μερίδιο θα πρέπει να καθορίζεται σύμφωνα με τους κανόνες που ισχύουν για τον προσδιορισμό της συνεισφοράς που καταβάλλουν μεταξύ τους οι παραβάτες. Η επιχείρηση που καλύπτεται από ασυλία θα πρέπει να παραμένει πλήρως υπεύθυνη έναντι των λοιπών ζημιωθέντων πλην των άμεσων ή έμμεσων αγοραστών ή προμηθευτών της μόνο στις περιπτώσεις που αδυνατούν να λάβουν πλήρη αποζημίωση από τους λοιπούς παραβάτες.
- (39) Η ζημία υπό μορφή πραγματικής απώλειας μπορεί να προκύψει από τη διαφορά μεταξύ του τιμήματος που όντως καταβλήθηκε και του τιμήματος που θα είχε καταβληθεί αν δεν υπήρχε παράβαση. Σε περίπτωση που ένας ζημιωθείς έχει ελαττώσει την πραγματική απώλεια που υπέστη μετακυλιοντάς την, είτε εξ ολοκλήρου είτε εν μέρει, στους δικούς του αγοραστές, η απώλεια που έχει μετακυλιστεί κατ' αυτόν τον τρόπο παύει να συνιστά ζημία για την οποία το μέρος που τη μετακύλισε δικαιούται αποζημίωση. Ενδείκνυται, επομένως, καταρχήν να επιτρέπεται σε παραβάτη να επικαλεστεί την ένσταση μετακύλισης της πραγματικής απώλειας ως μέσο άμυνας για να αποκρούσει μια αξίωση αποζημίωσης. Είναι σκόπιμο να προβλέπεται ότι ο παραβάτης, στο μέτρο που επικαλείται την ένσταση μετακύλισης, θα πρέπει να αποδεικνύει την ύπαρξη και την έκταση της μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης. Αυτό το βάρος απόδειξης δεν θα πρέπει να θίγει τη δυνατότητα του παραβάτη να χρησιμοποιεί αποδεικτικά στοιχεία πλην εκείνων που έχει στην κατοχή του, όπως αποδεικτικά στοιχεία τα οποία έχουν ήδη ληφθεί κατά τη διαδικασία ή είναι στη διάθεση άλλων μερών ή τρίτων.
- (40) Σε περιπτώσεις στις οποίες η μετακύλιση είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των πωλήσεων και άρα την πρόκληση βλάβης υπό μορφή διαφυγόντος κέρδους, το δικαίωμα αποζημίωσης για την εν λόγω βλάβη θα πρέπει να διατηρείται ακέραιο.
- (41) Αναλόγως με τους όρους λειτουργίας των επιχειρήσεων, η μετακύλιση αυξήσεων του τιμήματος στην αλυσίδα εφοδιασμού ενδέχεται να αποτελεί εμπορική πρακτική. Καταναλωτές ή επιχειρήσεις στους οποίους έχει έτσι μετακυλιστεί η θετική ζημία υφίστανται ζημία που προκλήθηκε από την παράβαση του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου ανταγωνισμού. Καίτοι ο παραβάτης οφείλει να καταβάλει αποζημίωση γι' αυτή τη ζημία, ενδέχεται να είναι ιδιαίτερα δυσχερές για τους καταναλωτές ή τις επιχειρήσεις που δεν πραγματοποιήσαν καμία απευθείας αγορά από τον παραβάτη να αποδείξουν την έκταση της συγκεκριμένης ζημίας. Επομένως, είναι σκόπιμο να προβλεφθεί ότι, στις περιπτώσεις όπου η ύπαρξη αξίωσης αποζημίωσης ή το ποσό αποζημίωσης που πρόκειται να επιδικαστεί εξαρτώνται από το αν ή σε ποιο βαθμό έχει μετακυλιστεί στον έμμεσο αγοραστή η επιπλέον επιβάρυνση την οποία κατέβαλε ο άμεσος αγοραστής της παραβάτιδας επιχείρησης, ο πρώτος θεωρείται πως έχει αποδείξει ότι η επιπλέον επιβάρυνση που κατέβαλε ο εν λόγω άμεσος αγοραστής

έχει μετακυλιστεί στο επίπεδό του, εφόσον είναι σε θέση να αποδείξει εκ πρώτης όψεως (*prima facie*) ότι επήλθε η εν λόγω μετακύλιση. Αυτό το μαχητό τεκμήριο εφαρμόζεται εκτός αν η παραβάτιδα επιχείρηση μπορεί να αποδείξει με αξιόπιστο τρόπο ώστε να ικανοποιηθεί το δικαστήριο ότι η πραγματική απώλεια δεν μετακυλίστηκε ή δεν μετακυλίστηκε εξ ολοκλήρου στον έμμεσο αγοραστή. Είναι επίσης σκόπιμο να καθοριστεί υπό ποιες προϋποθέσεις ο έμμεσος αγοραστής πρέπει να θεωρηθεί ότι έχει παράσχει αυτή την *prima facie* απόδειξη. Όσον αφορά την ποσοτικοποίηση της μετακύλισης, τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να έχουν την εξουσία να εκτιμούν ποιο μερίδιο της επιπλέον επιβάρυνσης έχει μετακυλιστεί στο επίπεδο των έμμεσων αγοραστών στις διαφορές που εκκρεμούν ενώπιόν τους.

- (42) Η Επιτροπή θα πρέπει να εκδώσει σαφείς, απλές και κατανοητές κατευθυντήριες γραμμές για να εκτιμούν τα εθνικά δικαστήρια το μερίδιο της επιπλέον επιβάρυνσης που μετακυλίζεται στους έμμεσους αγοραστές.
- (43) Οι παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού συχνά αφορούν τους όρους και τις τιμές στις οποίες πωλούνται αγαθά ή υπηρεσίες και μπορούν να οδηγήσουν σε επιπλέον επιβάρυνση και άλλες ζημιές για τους πελάτες των παραβατών. Η παράβαση μπορεί επίσης να αφορά προμήθειες του παραβάτη (για παράδειγμα, στην περίπτωση σύμπραξης αγοραστών). Σε αυτές τις περιπτώσεις, η πραγματική απώλεια θα μπορούσε να προκύπτει από την καταβολή χαμηλότερου τιμήματος από τους παραβάτες στους προμηθευτές τους. Η παρούσα οδηγία και ιδίως οι κανόνες περί μετακύλισης θα πρέπει να εφαρμόζονται αναλόγως στις εν λόγω περιπτώσεις.
- (44) Αγωγή αποζημίωσης μπορεί να ασκηθεί τόσο από τα πρόσωπα τα οποία αγόρασαν αγαθά ή υπηρεσίες από τον παραβάτη όσο και από αγοραστές που δραστηριοποιούνται σε επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού. Για την ενίσχυση της συνέπειας μεταξύ δικαστικών αποφάσεων που εκδίδονται στο πλαίσιο συναφών διαδικασιών, ώστε να αποτρέπεται η μη καταβολή πλήρους αποζημίωσης για βλάβη προκληθείσα από την εκάστοτε παράβαση του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου ανταγωνισμού ή η επιδίκαση εις βάρος του παραβάτη αποζημίωσης για βλάβη που στην πραγματικότητα δεν έχει προκληθεί, τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να έχουν την εξουσία να εκτιμούν το μερίδιο της επιπλέον επιβάρυνσης το οποίο υπέστη ο άμεσος ή οι έμμεσοι αγοραστές, στη διαφορά που εκκρεμεί ενώπιόν τους. Σε αυτό το πλαίσιο, τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να λαμβάνουν δεόντως υπόψη, χρησιμοποιώντας δικονομικά ή ουσιαστικά μέσα που προβλέπονται στο ενωσιακό και το εθνικό δίκαιο, κάθε συναφή αγωγή και τη σχετική απόφαση, ιδίως όταν διαπιστώνουν ότι αποδείχτηκε η μετακύλιση. Τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να έχουν στη διάθεσή τους κατάλληλα δικονομικά μέσα, όπως την υποκειμενική ένωση των αξιώσεων, ώστε να εξασφαλίζεται ότι η αποζημίωση για πραγματική απώλεια που προέκυψε σε οιοδήποτε επίπεδο της αλυσίδας εφοδιασμού δεν υπερβαίνει τη ζημία λόγω επιπλέον επιβάρυνσης που προκλήθηκε σε αυτό το επίπεδο. Αυτά τα μέσα πρέπει να προβλέπονται και σε διασυνοριακές υποθέσεις. Αυτή η δυνατότητα να ληφθούν υπόψη οι αποφάσεις δεν θα πρέπει να θίγει τα θεμελιώδη δικαιώματα της υπεράσπισης και τα δικαιώματα της αποτελεσματικής προσφυγής και δίκαιης δίκης των προσώπων που δεν ήταν διάδικοι στις εν λόγω δικαστικές διαδικασίες ούτε τους κανόνες σχετικά με την αποδεικτική ισχύ των αποφάσεων που έχουν εκδοθεί σε αυτό το πλαίσιο. Είναι δυνατόν αγωγές που εκκρεμούν ενώπιον των δικαστηρίων διαφορετικών κρατών μελών να θεωρηθούν συναφείς κατά την έννοια του άρθρου 30 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (*). Βάσει του εν λόγω άρθρου, κάθε εθνικό δικαστήριο εκτός εκείνου που έχει πρώτο επιληφθεί μπορεί να αναστείλει την εκδίκαση ή, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εθνικών δικαστηρίων δυνάμει του εν λόγω κανονισμού.
- (45) Ο ζημιωθείς που έχει αποδείξει ότι υπέστη ζημία λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού εξακολουθεί να πρέπει να αποδείξει την έκταση της ζημίας προκειμένου να λάβει αποζημίωση. Η ποσοτικοποίηση της ζημίας λόγω παράβασης σε υποθέσεις δικαίου ανταγωνισμού απαιτεί γενικά την εξέταση πληθώρας πραγματικών περιστατικών και μπορεί να απαιτεί την εφαρμογή περίπλοκων οικονομικών μοντέλων. Αυτό είναι συχνά εξαιρετικά δαπανηρό και προκαλεί προβλήματα στους ενάγοντες όσον αφορά την απόκτηση των απαιτούμενων στοιχείων προς τεκμηρίωση των ισχυρισμών τους. Η ποσοτικοποίηση της ζημίας λόγω παράβασης σε υποθέσεις δικαίου ανταγωνισμού μπορεί έτσι να αποτελέσει αφ' εαυτής σημαντικό κώλυμα, εμποδίζοντας την άσκηση αποτελεσματικών αγωγών αποζημίωσης.
- (46) Ελλείψει ενωσιακών κανόνων για την ποσοτικοποίηση της ζημίας που προκλήθηκε από παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού, εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους η θέσπιση δικών της κανόνων για την ποσοτικοποίηση ζημιών, και στα κράτη μέλη και στα εθνικά δικαστήρια ο προσδιορισμός των απαιτήσεων που θα πρέπει να πληροί ο αιτών όταν αποδεικνύει το μέγεθος της ζημίας που υπέστη, των μεθόδων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ποσοτικοποίηση του μεγέθους και των συνεπειών του να μην είναι σε θέση να τηρήσει πλήρως τις εν λόγω απαιτήσεις. Ωστόσο, οι απαιτήσεις του εσωτερικού δικαίου όσον αφορά την ποσοτικοποίηση της ζημίας στις υποθέσεις δικαίου ανταγωνισμού δεν θα πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκές από εκείνες που αφορούν παρεμφερή μέσα ένδικης προστασίας του εσωτερικού δικαίου (αρχή της ισοδυναμίας), ούτε να καθιστούν αδύνατη στην πράξη την υπερβολικά δυσχερή την άσκηση του ενωσιακού δικαιώματος αποζημίωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας). Θα πρέπει, ως εκ τούτου, να λαμβάνονται υπόψη οι πιθανές ασυμμετρίες πληροφόρησης μεταξύ των διαδίκων και το γεγονός ότι η ποσοτικοποίηση της ζημίας σημαίνει ότι αξιολογείται ο τρόπος με τον οποίο η εν λόγω αγορά θα είχε εξελιχθεί αν δεν υπήρχε η παράβαση. Η εν λόγω αξιολόγηση προϋποθέτει σύγκριση με μια κατάσταση η οποία είναι εξ ορισμού υποθετική και άρα δεν μπορεί να διενεργηθεί με απόλυτη ακρίβεια. Είναι, επομένως, σκόπιμο να ανατεθεί στα εθνικά δικαστήρια η αρμοδιότητα να εκτιμούν το ποσό της ζημίας που προκλήθηκε από την παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού. Τα κράτη

(*) Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ L 351 της 20.12.2012, σ. 1).

μέλη οφείλουν να εξασφαλίζουν ότι οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού μπορούν, κατόπιν αιτήσεως, να παρέχουν κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με το ύψος της ζημίας. Για λόγους συνάφειας και προβλεψιμότητας, η Επιτροπή θα πρέπει να παρέχει γενικές κατευθυντήριες γραμμές σε επίπεδο Ένωσης.

- (47) Για την αντιμετώπιση της ασύμμετρης πληροφόρησης και ορισμένων από τις δυσκολίες που συνδέονται με την ποσοτικοποίηση της ζημίας στις υποθέσεις δικαίου του ανταγωνισμού και για να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα των αγωγών αποζημίωσης, είναι σκόπιμο να τεκμαίρεται ότι οι παραβάσεις από συμπράξεις έχουν προκαλέσει ζημία, ιδίως μέσω επίδρασης στις τιμές. Ανάλογα με τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, οι συμπράξεις οδηγούν σε αύξηση των τιμών ή εμποδίζουν τη μείωση των τιμών που θα είχε προκύψει εάν δεν υπήρχε η σύμπραξη. Το τεκμήριο αυτό δεν θα πρέπει να καλύπτει το συγκεκριμένο ύψος της ζημίας. Οι παραβάτες θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να αντικρούσουν το εν λόγω τεκμήριο. Είναι σκόπιμο να περιοριστεί αυτό το μαχητό τεκμήριο στις συμπράξεις, λαμβανομένου υπόψη του μυστικού χαρακτήρα τους, γεγονός το οποίο αυξάνει την ασυμμετρία πληροφόρησης και καθιστά πιο δύσκολο για τον αιτούντα να αποκτήσει τα αναγκαία αποδεικτικά στοιχεία για να αποδείξει τη ζημία.
- (48) Είναι επιθυμητή η επίτευξη οριστικού διακανονισμού για τους εναγομένους, προκειμένου να περιοριστεί η ανασφάλεια για τους παραβάτες και τους ζημιωθέντες. Θα πρέπει συνεπώς παραβάτες και ζημιωθέντες να ενθαρρύνονται να συμφωνούν όσον αφορά την αποζημίωση της βλάβης που προκαλείται λόγω παράβασης της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού μέσω μηχανισμών συναινετικής επίλυσης διαφορών, όπως οι εξωδικαστικοί συμβιβασμοί (συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων στις οποίες ο δικαστής μπορεί να κηρύξει τον συμβιβασμό δεσμευτικό), η διαιτησία, η διαμεσολάβηση ή η συνδιαλλαγή. Ο εν λόγω μηχανισμός συναινετικής επίλυσης διαφορών θα πρέπει να καλύπτει όσο το δυνατόν νομικά περισσότερους ζημιωθέντες και παραβάτες. Οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας σχετικά με τη συναινετική επίλυση διαφορών έχουν, επομένως, ως στόχο να διευκολύνουν τη χρήση των εν λόγω μηχανισμών και να αυξήσουν την αποτελεσματικότητά τους.
- (49) Οι προθεσμίες παραγραφής των αξιώσεων αποζημίωσης ενδέχεται να είναι τόσο σύντομες, ώστε να μην παρέχουν στους ζημιωθέντες και στους παραβάτες επαρκή χρόνο για να καταλήξουν σε συμφωνία σχετικά με την αποζημίωση που πρέπει να καταβληθεί. Προκειμένου να παρέχεται και στα δύο μέρη πραγματική δυνατότητα να συμμετέχουν σε συναινετική επίλυση διαφορών πριν από την άσκηση αγωγής ενώπιον εθνικών δικαστηρίων, οι προθεσμίες παραγραφής πρέπει να αναστέλλονται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας συναινετικής επίλυσης διαφορών.
- (50) Επιπλέον, όταν τα μέρη αποφασίσουν να κινήσουν διαδικασία συναινετικής επίλυσης διαφορών αφού ασκηθεί αγωγή αποζημίωσης για την ίδια αξίωση ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει να είναι σε θέση να αναστείλει την ενώπιόν του δίκη κατά τη διάρκεια της συναινετικής διαδικασίας επίλυσης διαφορών. Όταν εξετάζει το ζήτημα της αναστολής της δίκης, το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα πλεονεκτήματα μιας ταχείας διαδικασίας.
- (51) Για την ενθάρρυνση των συναινετικών διευθετήσεων, ο παραβάτης που καταβάλλει αποζημίωση μέσω συναινετικής επίλυσης διαφορών δεν θα πρέπει να τίθεται σε δυσμενέστερη θέση έναντι των άλλων παραβατών σε σχέση με αυτή στην οποία θα είχε τεθεί χωρίς τον συναινετικό διακανονισμό. Αυτό θα μπορούσε να συμβεί εάν ένας παραβάτης που συμμετέχει στη διαδικασία διακανονισμού εξακολουθεί, ακόμη και μετά τον συναινετικό διακανονισμό, να ευθύνεται εις ολόκληρον για τη ζημία που προκλήθηκε από την παράβαση. Ένας παραβάτης που συμμετέχει στη διαδικασία διακανονισμού θα πρέπει, επομένως, καταρχήν να μην καταβάλει οποιοδήποτε ποσό συνεισφοράς στους άλλους παραβάτες που δεν συμμετέχουν στη διαδικασία διακανονισμού, όταν οι τελευταίοι έχουν καταβάλει αποζημίωση στον ζημιωθέντα με τον οποίο είχε διευθετήσει τη διαφορά του ο πρώτος παραβάτης. Ο κανόνας μη συνεισφοράς συνεπάγεται ότι η αξίωση του ζημιωθέντος μειώνεται κατά το μερίδιο της ζημίας που προκάλεσε στον ζημιωθέντα ο συμμετέχων στον διακανονισμό παραβάτης, ασχέτως αν το ποσό του διακανονισμού ισούται προς ή διαφέρει από το σχετικό μερίδιο της ζημίας που προκάλεσε στον συμμετέχοντα στο διακανονισμό ζημιωθέντα ο συμμετέχων στον διακανονισμό παραβάτης. Το εν λόγω μερίδιο θα πρέπει να καθορίζεται σύμφωνα με τους κανόνες που ισχύουν για τον προσδιορισμό της συνεισφοράς που καταβάλλουν μεταξύ τους οι παραβάτες. Χωρίς αυτή τη μείωση, οι παραβάτες που δεν συμμετέχουν σε διαδικασία διακανονισμού θα θίγονταν αδικαιολόγητα από τον διακανονισμό του οποίου δεν αποτέλεσαν μέρος. Ωστόσο, προκειμένου να διασφαλιστεί το δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης, ο συμμετέχων στον διακανονισμό άλλος παραβάτης εξακολουθεί να οφείλει αποζημίωση όταν μόνο με αυτόν τον τρόπο μπορεί να αποζημιωθεί ο συμμετέχων στον διακανονισμό ζημιωθείς για το υπόλοιπο της αξίωσής του. Το υπόλοιπο της αξίωσης αναφέρεται στην αξίωση του ζημιωθέντος μείον το αναλογούν στον συμμετέχοντα στον διακανονισμό άλλο παραβάτη μερίδιο της ζημίας που προκλήθηκε στον εν λόγω ζημιωθέντα λόγω της παράβασης. Η τελευταία δυνατότητα απαίτησης αποζημίωσης από τον συμμετέχοντα στον διακανονισμό άλλο παραβάτη υπάρχει εκτός αν αυτό αποκλείεται ρητώς από τους όρους του συναινετικού διακανονισμού.
- (52) Θα πρέπει να αποφευχθούν περιπτώσεις στις οποίες οι συμμετέχοντες στον διακανονισμό παραβάτες, λόγω καταβολής συνεισφοράς στους μη συμμετέχοντες στον διακανονισμό άλλους παραβάτες για την αποζημίωση που κατέβαλαν στους μη συμμετέχοντες στον διακανονισμό ζημιωθέντες, καταβάλλουν συνολικό ποσό αποζημίωσης που υπερβαίνει τη σχετική τους ευθύνη για την προκληθείσα από την παράβαση ζημία. Συνεπώς, όταν οι παραβάτες που συμμετέχουν σε διαδικασία διακανονισμού καλούνται να συνεισφέρουν στην αποζημίωση που στη συνέχεια καταβάλλεται από άλλους παραβάτες που δεν συμμετέχουν σε διαδικασία διακανονισμού σε μη συμμετέχοντες ζημιωθέντες, τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις αποζημιώσεις που έχουν ήδη καταβληθεί στο πλαίσιο του συναινετικού διακανονισμού, έχοντας κατά νου ότι δεν συμμετέχουν όλοι οι παραβάτες εξίσου στην πλήρη και ουσιώδη, χρονική και γεωγραφική έκταση της παράβασης.

- (53) Η παρούσα οδηγία σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τηρεί τις αρχές που αναγνωρίζονται από τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- (54) Δεδομένου ότι οι στόχοι της παρούσας οδηγίας, ειδικότερα η θέσπιση κανόνων σχετικά με αγωγές αποζημίωσης για παράβαση των ενωσιακών κανόνων ανταγωνισμού προκειμένου να εξασφαλιστεί η πλήρης αποτελεσματικότητα των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ και η εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές, δεν μπορούν να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη μέλη, μπορούν όμως, λόγω της αναγκαίας αποτελεσματικότητας και συνέπειας στην εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, να επιτευχθούν καλύτερα σε επίπεδο Ένωσης, η Ένωση δύναται να λάβει μέτρα σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, η οποία διατυπώνεται στο άρθρο 5 ΣΕΕ. Σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, όπως διατυπώνεται στο ίδιο άρθρο, η παρούσα οδηγία δεν υπερβαίνει τα αναγκαία όρια για την επίτευξη των εν λόγω στόχων.
- (55) Σύμφωνα με την κοινή πολιτική δήλωση των κρατών μελών και της Επιτροπής της 28ης Σεπτεμβρίου 2011 σχετικά με τα επεξηγηματικά έγγραφα⁽¹⁾, τα κράτη μέλη έχουν αναλάβει την υποχρέωση να συνοδεύουν, σε αιτιολογημένες περιπτώσεις, την κοινοποίηση των μέτρων μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο με ένα ή περισσότερα έγγραφα που εξηγούν τη σχέση ανάμεσα στα συστατικά στοιχεία μιας οδηγίας και στα αντίστοιχα μέρη των νομικών πράξεων μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο. Όσον αφορά την παρούσα οδηγία, ο νομοθέτης θεωρεί ότι η διαβίβαση τέτοιων εγγράφων είναι αιτιολογημένη.
- (56) Είναι ενδεδειγμένο να προληφθούν κανόνες για την προσωρινή εφαρμογή αυτής της οδηγίας,

ΕΞΕΔΩΣΑΝ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΟΔΗΓΙΑ:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ, ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

Άρθρο 1

Αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής

1. Η παρούσα οδηγία θεσπίζει ορισμένους αναγκαίους κανόνες για να διασφαλίζεται ότι οιοσδήποτε υπέστη ζημία λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού από επιχείρηση ή από ένωση επιχειρήσεων μπορεί να ασκήσει αποτελεσματικά το δικαίωμα για αξίωση πλήρους αποζημίωσης για την εν λόγω ζημία από την επιχείρηση ή την ένωση επιχειρήσεων. Θεσπίζει τους κανόνες για την προώθηση του ανόδευτου ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά και την άρση των εμποδίων στην εύρυθμη λειτουργία της, διασφαλίζοντας ισότιμη προστασία σε όλη την Ένωση για οποιονδήποτε έχει υποστεί τέτοια ζημία.
2. Η παρούσα οδηγία θεσπίζει κανόνες για τον συντονισμό μεταξύ της επιβολής των κανόνων ανταγωνισμού από τις αρχές ανταγωνισμού και της επιβολής των κανόνων αυτών σε αγωγές αποζημίωσης ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

Άρθρο 2

Ορισμοί

Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, εφαρμόζονται οι ακόλουθοι ορισμοί:

- 1) «παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού», η παράβαση των άρθρων 101 ή 102 ΣΛΕΕ ή του εθνικού δικαίου ανταγωνισμού,
- 2) «παραβάτης», η επιχείρηση ή η ένωση επιχειρήσεων που τέλεσε την παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού,
- 3) «εθνικό δίκαιο ανταγωνισμού», οι διατάξεις του εθνικού δικαίου που επιδιώκουν κατά κύριο λόγο τον ίδιο στόχο με τα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ και οι οποίες εφαρμόζονται στην ίδια υπόθεση και παράλληλα με το ενωσιακό δίκαιο ανταγωνισμού, σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 1 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1/2003 και που δεν περιλαμβάνουν διατάξεις εθνικού δικαίου που επιβάλλουν ποινικές κυρώσεις σε φυσικά πρόσωπα, εκτός εάν οι εν λόγω ποινικές κυρώσεις συνιστούν το μέσο με το οποίο επιβάλλονται οι κανόνες ανταγωνισμού που ισχύουν για τις επιχειρήσεις,
- 4) «αγωγή αποζημίωσης», αγωγή δυνάμει του εθνικού δικαίου με την οποία υποβάλλεται αξίωση αποζημίωσης ενώπιον εθνικού δικαστηρίου από τον φερόμενο ως ζημιωθέντα ή από κάποιον που ενεργεί για λογαριασμό ενός ή περισσότερων φερόμενων ως ζημιωθέντων, εφόσον το ενωσιακό ή το εθνικό δίκαιο προβλέπει αυτή τη δυνατότητα, ή από φυσικό ή νομικό πρόσωπο στο οποίο έχει μεταβιβαστεί το δικαίωμα του φερόμενου ως ζημιωθέντα, περιλαμβανομένου του προσώπου στο οποίο περιήλθε η αξίωση,
- 5) «αξίωση αποζημίωσης», αξίωση αποζημίωσης για ζημία που προκλήθηκε λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού,
- 6) «ζημιωθείς», οποιοδήποτε πρόσωπο έχει υποστεί ζημία λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού,

⁽¹⁾ EE C 369 της 17.12.2011, σ.14.

- 7) «εθνική αρχή ανταγωνισμού», αρχή που έχει οριστεί από κράτος μέλος κατ' εφαρμογή του άρθρου 35 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1/2003 ως αρμόδια για την εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ,
- 8) «αρχή ανταγωνισμού», η Επιτροπή ή μια εθνική αρχή ανταγωνισμού, ή και οι δύο, ανάλογα με την περίπτωση,
- 9) «εθνικό δικαστήριο», δικαστήριο ή δικαιοδοτικό όργανο κράτους μέλους κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ,
- 10) «αναθεωρητικό δικαστήριο», εθνικό δικαστήριο που έχει την εξουσία να αναθεωρεί, μέσω τακτικών ένδικων μέσων, αποφάσεις εθνικής αρχής ανταγωνισμού ή δικαστικές αποφάσεις που αποφαίνονται επ' αυτών των αποφάσεων, ασχέτως αν αυτό το ίδιο δικαστήριο έχει την εξουσία διαπίστωσης παραβιάσεων του δικαίου ανταγωνισμού,
- 11) «απόφαση παράβασης», απόφαση αρχής ανταγωνισμού ή αναθεωρητικού δικαστηρίου με την οποία διαπιστώνεται παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού,
- 12) «τελεσίδικη απόφαση παράβασης», η σχετική με παράβαση απόφαση η οποία δεν μπορεί ή δεν μπορεί πλέον να υπόκειται σε τακτικό ένδικο μέσο,
- 13) «αποδεικτικά στοιχεία», όλα τα είδη αποδεικτικών στοιχείων που γίνονται δεκτά ενώπιον του επιληφθέντος εθνικού δικαστηρίου, ιδίως έγγραφα και όλα τα άλλα αντικείμενα που περιέχουν πληροφορίες, ανεξάρτητα από το μέσο στο οποίο αυτές είναι αποθηκευμένες,
- 14) «συμπράξεις (καρτέλ)», συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές μεταξύ δύο ή περισσότερων ανταγωνιστών που αποσκοπούν στον συντονισμό της ανταγωνιστικής τους συμπεριφοράς στην αγορά ή στον επηρεασμό των σημαντικών παραμέτρων του ανταγωνισμού μέσω πρακτικών όπως είναι, μεταξύ άλλων, ο καθορισμός ή ο συντονισμός των τιμών αγοράς ή πώλησης ή άλλων όρων συναλλαγής, μεταξύ άλλων σε σχέση με τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, η παροχή ποσοστώσεων παραγωγής ή πωλήσεων, η κατανομή των αγορών και πελατών, περιλαμβανομένης της νόθευσης διαγωνισμών, ο περιορισμός των εισαγωγών ή εξαγωγών και/ή ενέργειες αθέμιτου ανταγωνισμού σε βάρος άλλων ανταγωνιστών,
- 15) «πρόγραμμα επεικούς μεταχείρισης», πρόγραμμα σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 101 ΣΛΕΕ ή αντίστοιχης διάταξης του εθνικού δικαίου βάσει του οποίου ένας συμμετέχων σε μυστική σύμπραξη, ανεξάρτητα από τις άλλες επιχειρήσεις που συμμετέχουν στη σύμπραξη, συνεννιάζεται στο πλαίσιο της έρευνας της αρμόδιας αρχής ανταγωνισμού, παρέχοντας αυτοβούλως στοιχεία σε σχέση με τη σύμπραξη και τον ρόλο του σε αυτή, έναντι των οποίων ο συμμετέχων εξασφαλίζει, με απόφαση ή με διακοπή της διαδικασίας, ασυλία από πρόστιμα για τη συμμετοχή του στη σύμπραξη ή μείωση των εν λόγω προστίμων,
- 16) «δήλωση επεικούς μεταχείρισης», η προφορική ή γραπτή αναφορά που υποβάλλεται αυτοβούλως από επιχείρηση ή φυσικό πρόσωπο σε αρχή ανταγωνισμού, ή αντίγραφο της, στην οποία περιγράφονται τα στοιχεία που γνωρίζουν για τη σύμπραξη (καρτέλ) η επιχείρηση ή το φυσικό πρόσωπο και ο ρόλος τους σε αυτή, και η οποία καταρτίστηκε ειδικά με σκοπό την υποβολή της στην αρχή ανταγωνισμού, προκειμένου να εξασφαλισθεί ασυλία ή μείωση των προστίμων κατ' εφαρμογή προγράμματος επεικούς μεταχείρισης, εξαιρουμένων προϋπαρχουσών πληροφοριών,
- 17) «προϋπάρχουσες πληροφορίες», αποδεικτικά στοιχεία που υπάρχουν ανεξάρτητα από τη διαδικασία αρχής ανταγωνισμού, ασχέτως αν περιλαμβάνονται στον φάκελο αρχής ανταγωνισμού,
- 18) «υπόμνημα για διακανονισμό», η αναφορά που υποβάλλεται αυτοβούλως από επιχείρηση ή για λογαριασμό της σε αρχή ανταγωνισμού, στην οποία η εν λόγω επιχείρηση παραδέχεται ή δεν αμφισβητεί τη συμμετοχή της σε παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού και την ευθύνη της για τη συγκεκριμένη παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού, και η οποία καταρτίστηκε ειδικά με σκοπό να μπορέσει η αρχή ανταγωνισμού να εφαρμόσει απλουστευμένη ή ταχεία διαδικασία,
- 19) «επιχείρηση καλυπτόμενη από ασυλία», επιχείρηση ή φυσικό πρόσωπο που έχει εξασφαλίσει ασυλία ως προς την επιβολή προστίμων από αρχή ανταγωνισμού στο πλαίσιο προγράμματος επεικούς μεταχείρισης,
- 20) «επιπλέον επιβάρυνση», η διαφορά μεταξύ του τιμήματος που όντως καταβλήθηκε και του τιμήματος που θα είχε ισχύσει αν δεν υπήρχε παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού,
- 21) «συναινετική επίλυση διαφορών», κάθε μηχανισμός που επιτρέπει στα μέρη να καταλήξουν σε εξωδικαστική επίλυση διαφοράς περί αξίωσης αποζημίωσης,
- 22) «συναινετικός διακανονισμός», συμφωνία η οποία επιτυγχάνεται μέσω διαδικασίας συναινετικής επίλυσης διαφορών,
- 23) «άμεσος αγοραστής», φυσικό ή νομικό πρόσωπο που απέκτησε απευθείας από τον παραβάτη προϊόντα ή υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού,
- 24) «έμμεσος αγοραστής», φυσικό ή νομικό πρόσωπο που απέκτησε όχι απευθείας από έναν παραβάτη, αλλά από τον άμεσο αγοραστή ή από τον επόμενο αγοραστή, προϊόντα ή υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού, ή προϊόντα ή υπηρεσίες που εμπεριέχουν τέτοια αγαθά ή υπηρεσίες ή προέκυψαν από τέτοια αγαθά ή υπηρεσίες.

Άρθρο 3

Δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης

1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει υποστεί ζημία λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού μπορεί να αξιώσει και να επιτύχει πλήρη αποζημίωση για την εν λόγω ζημία.
2. Με την καταβολή πλήρους αποζημίωσης το πρόσωπο που ζημιώθηκε αποκαθίσταται στην κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν αν δεν είχε τελεσθεί η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού. Αυτό περιλαμβάνει, επομένως, δικαίωμα αποζημίωσης για τη θετική ζημία και το διαφυγόν κέρδος, καθώς και καταβολή τόκων.
3. Η πλήρης αποζημίωση κατ' εφαρμογή της παρούσας οδηγίας δεν οδηγεί σε υπερβολική αποζημίωση, είτε με χαρακτήρα ποινής, καταβολή πολλαπλών αποζημιώσεων ή άλλου τύπου αποζημιώσεων.

Άρθρο 4

Αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας

Σύμφωνα με την αρχή της αποτελεσματικότητας, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι το σύνολο των εθνικών κανόνων και διαδικασιών που αφορούν την άσκηση αγωγών αποζημίωσης σχεδιάζονται και εφαρμόζονται κατά τρόπο ώστε να μην καθίσταται εκ των πραγμάτων αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερής η άσκηση του ενωσιακού δικαιώματος για την καταβολή πλήρους αποζημίωσης για ζημία προκληθείσα από παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού. Σύμφωνα με την αρχή της ισοδυναμίας, οι εθνικές διατάξεις και διαδικασίες σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης που ασκούνται λόγω παράβασης των άρθρων 101 ή 102 ΣΛΕΕ δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκές για τους φερόμενους ως ζημιωθέντες από αυτές που διέπουν αντίστοιχες αγωγές αποζημίωσης για ζημίες λόγω παραβιάσεων του εθνικού δικαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Άρθρο 5

Κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι σε διαδικασίες αγωγής αποζημίωσης εντός της Ένωσης, κατόπιν αιτήματος του ενάγοντος ο οποίος έχει υποβάλει τεκμηριωμένη αιτιολόγηση που περιέχει ευλόγως διαθέσιμα στοιχεία για πραγματικά περιστατικά και επαρκή αποδεικτικά στοιχεία ώστε να θεμελιωθεί παραδεκτή αξίωση αποζημίωσης, τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να διατάξουν τον εναγόμενο ή τρίτο να κοινοποιήσει τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία τα οποία έχει υπό τον έλεγχό του, υπό τους όρους του παρόντος κεφαλαίου. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια είναι, κατόπιν αιτήματος του εναγομένου, σε θέση να διατάξουν τον ενάγοντα ή τρίτο να κοινοποιήσει τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία.

Η παρούσα παράγραφος δεν θίγει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εθνικών δικαστηρίων βάσει του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1206/2001.

2. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια είναι σε θέση να διατάξουν την κοινοποίηση συγκεκριμένων αποδεικτικών στοιχείων ή σχετικών κατηγοριών αποδεικτικών στοιχείων που προσδιορίζονται με όσο το δυνατόν πιο σαφή και συγκεκριμένο τρόπο βάσει ευλόγως διαθέσιμων στοιχείων για πραγματικά περιστατικά στην τεκμηριωμένη αιτιολόγηση.
3. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια περιορίζουν την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων στην έκταση που επιτρέπει η αρχή της αναλογικότητας. Για να κρίνουν αν η κοινοποίηση που ζητά ένας διάδικος είναι σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας, τα εθνικά δικαστήρια λαμβάνουν υπόψη τα έννομα συμφέροντα όλων των εμπλεκόμενων διαδίκων και τρίτων. Ειδικότερα, λαμβάνουν υπόψη:
 - α) τον βαθμό στον οποίο η αξίωση ή ένσταση υποστηρίζεται από τα διαθέσιμα στοιχεία για πραγματικά περιστατικά και αποδεικτικά στοιχεία που δικαιολογούν το αίτημα κοινοποίησης,
 - β) την έκταση και το κόστος της κοινοποίησης, ιδίως για τυχόν εμπλεκόμενα τρίτα μέρη, προκειμένου επίσης να αποφευχθεί η μη προσδιορισμένη αναζήτηση πληροφοριών η οποία είναι απίθανο να είναι σημαντική για τα διάδικα μέρη,
 - γ) κατά πόσον τα αποδεικτικά στοιχεία των οποίων ζητείται η κοινοποίηση περιέχουν εμπιστευτικές πληροφορίες, που αφορούν ιδίως τυχόν τρίτους, καθώς και τις λεπτομέρειες για την προστασία των εν λόγω εμπιστευτικών πληροφοριών.
4. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν την εξουσία να διατάσσουν την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων που περιέχουν εμπιστευτικές πληροφορίες, εφόσον το κρίνουν σκόπιμο στο πλαίσιο της εκδίκασης αγωγής αποζημίωσης. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, όταν διατάσσεται κοινοποίηση των πληροφοριών αυτών, τα εθνικά δικαστήρια να έχουν στη διάθεσή τους αποτελεσματικά μέτρα για την προστασία των πληροφοριών αυτών.

5. Το συμφέρον των επιχειρήσεων να αποφεύγουν αγωγές αποζημίωσης λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού δεν συνιστά συμφέρον που εγγυάται προστασία.
6. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια μεριμνούν για την πλήρη εφαρμογή του δικηγορικού απόρρητου που ισχύει δυνάμει του ενωσιακού ή του εθνικού δικαίου όταν διατάσσουν την κοινοποίηση των αποδεικτικών στοιχείων.
7. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι εκείνοι από τους οποίους ζητείται η κοινοποίηση έχουν τη δυνατότητα να κληθούν σε ακρόαση προτού το εθνικό δικαστήριο διατάξει την κοινοποίηση βάσει του παρόντος άρθρου.
8. Με την επιφύλαξη των παραγράφων 4 και 7 και του άρθρου 6, το παρόν άρθρο δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρούν ή να θεσπίζουν κανόνες που οδηγούν σε ευρύτερη κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων.

Άρθρο 6

Κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων που περιλαμβάνονται στον φάκελο αρχής ανταγωνισμού

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, για την άσκηση αγωγών αποζημίωσης, όταν τα εθνικά δικαστήρια διατάσσουν την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων που περιλαμβάνονται στον φάκελο αρχής ανταγωνισμού, εφαρμόζεται το παρόν άρθρο επιπλέον του άρθρου 5.
2. Το παρόν άρθρο δεν θίγει τους κανόνες και τις πρακτικές για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα βάσει του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1049/2001.
3. Το παρόν άρθρο δεν θίγει τους κανόνες και τις πρακτικές που προβλέπονται στο ενωσιακό και το εθνικό δίκαιο για την προστασία των εσωτερικών εγγράφων των αρχών ανταγωνισμού και της μεταξύ τους αλληλογραφίας.
4. Κατά την αξιολόγηση σύμφωνα με το άρθρο 5 παράγραφος 3 της αναλογικότητας της διαταγής κοινοποίησης πληροφοριών, τα εθνικά δικαστήρια εξετάζουν επιπλέον τα εξής:
 - α) αν το αίτημα έχει διατυπωθεί ειδικά σε σχέση με τη φύση, το αντικείμενο ή το περιεχόμενο των εγγράφων που υποβλήθηκαν σε αρχή ανταγωνισμού ή παρέμειναν στον φάκελο αυτής της αρχής ανταγωνισμού, και όχι ως γενικό αίτημα σχετικά με έγγραφα που υποβλήθηκαν σε αρχή ανταγωνισμού,
 - β) αν ο διάδικος που ζήτησε την κοινοποίηση το έκανε σε συνάρτηση με αγωγή αποζημίωσης ασκηθείσα ενώπιον εθνικού δικαστηρίου και
 - γ) σε συνάρτηση με τις παραγράφους 5 και 10 ή κατόπιν αιτήσεως μιας αρχής ανταγωνισμού σύμφωνα με την παράγραφο 11, την ανάγκη να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα της δημόσιας επιβολής του δικαίου ανταγωνισμού.
5. Τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να διατάξουν την κοινοποίηση των ακόλουθων κατηγοριών αποδεικτικών στοιχείων, μόνον εφόσον η αρχή ανταγωνισμού έχει περατώσει τις διαδικασίες της με την έκδοση απόφασης ή με άλλο τρόπο:
 - α) πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν από φυσικό ή νομικό πρόσωπο ειδικά για τη διαδικασία αρχής ανταγωνισμού,
 - β) πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν από τις αρχές ανταγωνισμού και απεστάλησαν στους διαδίκους κατά τη διάρκεια της διαδικασίας της και
 - γ) υπομνήματα για διακανονισμό που αποσύρθηκαν.
6. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, για τον σκοπό των αγωγών αποζημίωσης, τα εθνικά δικαστήρια δεν μπορούν οποτεδήποτε να απαιτήσουν από διάδικο ή τρίτο να κοινοποιήσει οιαδήποτε από τις ακόλουθες κατηγορίες αποδεικτικών στοιχείων:
 - α) δηλώσεις επεικούς μεταχείρισης και
 - β) υπομνήματα για διακανονισμό.
7. Ο ενάγων μπορεί να υποβάλλει αιτιολογημένη αίτηση και να ζητεί να έχει πρόσβαση το εθνικό δικαστήριο στα αποδεικτικά στοιχεία που προβλέπονται στα στοιχεία α) ή β) της παραγράφου 6 με μοναδικό σκοπό να εξασφαλίσει ότι το περιεχόμενό τους ανταποκρίνεται στους ορισμούς που περιέχονται στο άρθρο 2 σημεία 16 και 18. Κατά την αξιολόγηση αυτή το δικαστήριο μπορεί να ζητήσει μόνον τη συνδρομή της αρμόδιας αρχής ανταγωνισμού. Οι συντάκτες των εν λόγω αποδεικτικών στοιχείων μπορούν επίσης να έχουν τη δυνατότητα να κληθούν σε ακρόαση. Σε καμία περίπτωση το εθνικό δικαστήριο δεν επιτρέπει την πρόσβαση σε αυτά τα αποδεικτικά στοιχεία σε άλλους διαδίκους ή σε τρίτους.
8. Εάν μέρος μόνο του αποδεικτικού στοιχείου που ζητήθηκε καλύπτεται από την παράγραφο 6, τα υπόλοιπα μέρη του, αναλόγως σε ποια κατηγορία υπάγονται, δίνονται στη δημοσιότητα σύμφωνα με τις σχετικές παραγράφους περί κοινοποιήσεως που περιέχει το παρόν άρθρο.

9. Κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων που βρίσκονται στον φάκελο μιας αρχής ανταγωνισμού και δεν εμπίπτουν σε καμία από τις κατηγορίες που προβλέπονται στο παρόν άρθρο μπορεί να διαταχθεί σε αγωγές αποζημίωσης, ανά πάσα στιγμή, με την επιφύλαξη του παρόντος άρθρου.

10. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια ζητούν από την αρχή ανταγωνισμού ένα αποδεικτικό στοιχείο που περιλαμβάνεται στον φάκελό της μόνον όταν διάδικος ή τρίτος δεν είναι σε θέση για εύλογους λόγους να προσκομίσει το εν λόγω αποδεικτικό στοιχείο που απαιτήθηκε.

11. Εφόσον η αρχή ανταγωνισμού επιθυμεί να διατυπώσει τις απόψεις της επί της αναλογικότητας του αιτήματος κοινοποίησης, μπορεί να υποβάλει, εξ ιδίας πρωτοβουλίας, παρατηρήσεις στο εθνικό δικαστήριο, ενώπιον του οποίου ζητείται η έκδοση διαταγής κοινοποίησης.

Άρθρο 7

Περιορισμοί στη χρήση αποδεικτικών στοιχείων που λαμβάνονται αποκλειστικά μέσω πρόσβασης στον φάκελο αρχής ανταγωνισμού

1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που υπάγονται σε μία από τις κατηγορίες του άρθρου 6 παράγραφος 6, τα οποία λαμβάνονται από φυσικό ή νομικό πρόσωπο αποκλειστικά μέσω πρόσβασης στον φάκελο της αρχής ανταγωνισμού, είτε θεωρούνται απαράδεκτα σε αγωγές αποζημίωσης είτε διαφορετικά προστατεύονται από τις ισχύουσες εθνικές διατάξεις ώστε να εξασφαλίζεται η πλήρης ισχύς των περιορισμών κατά την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων κατ' εφαρμογή του άρθρου 6.

2. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι, μέχρις ότου η αρχή ανταγωνισμού περατώσει τη διαδικασία της με την έκδοση απόφασης ή με άλλο τρόπο, τα αποδεικτικά στοιχεία που υπάγονται στις κατηγορίες του άρθρου 6 παράγραφος 5, τα οποία λαμβάνονται από φυσικό ή νομικό πρόσωπο αποκλειστικά μέσω πρόσβασης στον φάκελο της αρχής ανταγωνισμού, είτε θεωρούνται απαράδεκτα σε αγωγές αποζημίωσης είτε διαφορετικά προστατεύονται από τις ισχύουσες εθνικές διατάξεις ώστε να εξασφαλίζεται η πλήρης ισχύς των περιορισμών κατά την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων κατ' εφαρμογή του άρθρου 6.

3. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που λαμβάνονται από φυσικό ή νομικό πρόσωπο αποκλειστικά μέσω πρόσβασης στον φάκελο της αρχής ανταγωνισμού και τα οποία δεν υπάγονται στις παραγράφους 1 ή 2 μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο αγωγής αποζημίωσης μόνο από το πρόσωπο αυτό ή από το φυσικό ή νομικό πρόσωπο στο οποίο μεταβίβαστηκαν τα δικαιώματα του εν λόγω προσώπου, συμπεριλαμβανομένου του προσώπου που απέκτησε την αξίωση του εν λόγω προσώπου.

Άρθρο 8

Κυρώσεις

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια είναι πράγματι σε θέση να επιβάλλουν κυρώσεις σε βάρος διαδίκων, τρίτων ή των νόμιμων αντιπροσώπων τους σε οποιαδήποτε από τις εξής περιπτώσεις:

- α) παράλειψη ή άρνηση συμμόρφωσης με δικαστική διαταγή κοινοποίησης εθνικού δικαστηρίου,
- β) καταστροφή σχετικών αποδεικτικών στοιχείων,
- γ) παράλειψη ή άρνηση συμμόρφωσης με τις υποχρεώσεις που επιβάλλονται με διαταγή εθνικού δικαστηρίου για την προστασία εμπιστευτικών πληροφοριών,
- δ) παράβαση των περιορισμών κατά τη χρήση αποδεικτικών στοιχείων οι οποίοι περιορισμοί προβλέπονται στο παρόν κεφάλαιο.

2. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι κυρώσεις που μπορούν να επιβληθούν από τα εθνικά δικαστήρια είναι αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές. Οι κυρώσεις τις οποίες δύνανται να επιβάλλουν τα εθνικά δικαστήρια περιλαμβάνουν, σε ό, τι αφορά τη συμπεριφορά ενός διαδίκου στο πλαίσιο δίκης επί αγωγής αποζημίωσης, τη δυνατότητα συναγωγής επιβαρυντικών για τον εκάστοτε διάδικο συμπερασμάτων, όπως, για παράδειγμα, το τεκμήριο ότι ένα κρίσιμο ζήτημα έχει αποδειχθεί ή την ολική ή μερική απόρριψη αξιώσεων και ενστάσεων και τη δυνατότητα καταδίκης σε καταβολή των εξόδων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

ΙΣΧΥΣ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ, ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΠΑΡΑΓΡΑΦΗΣ, ΕΥΘΥΝΗ ΕΙΣ ΟΛΟΚΛΗΡΟΝ

Άρθρο 9

Ισχύς των εθνικών αποφάσεων

1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι η παράβαση διάταξης δικαίου ανταγωνισμού η οποία έχει διαπιστωθεί με τελεσίδικη απόφαση εθνικής αρχής ανταγωνισμού ή αναθεωρητικού δικαστηρίου θεωρείται πλέον αδιάφευκτη για τους σκοπούς της αγωγής αποζημίωσης που εισάγεται ενώπιον των εθνικών τους δικαστηρίων, δυνάμει των άρθρων 101 ή 102 ΣΛΕΕ ή δυνάμει του εθνικού δικαίου ανταγωνισμού

2. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, όταν τελεσίδικη απόφαση της παραγράφου 1 έχει εκδοθεί σε άλλο κράτος μέλος, αυτή η τελεσίδικη απόφαση να μπορεί να υποβληθεί ενώπιον των εθνικών τους δικαστηρίων σύμφωνα με το εθνικό τους δίκαιο ως τουλάχιστον εκ πρώτης όψεως μέσω απόδειξης του γεγονότος της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού και, κατά περίπτωση, να μπορεί να εκτιμηθεί παράλληλα με τυχόν άλλο αποδεικτικό υλικό που προσκομίζουν οι διάδικοι.

3. Το παρόν άρθρο δεν θίγει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εθνικών δικαστηρίων που προβλέπονται από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ.

Άρθρο 10

Προθεσμία παραγραφής

1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τους κανόνες περί προθεσμιών παραγραφής για την άσκηση αγωγών αποζημίωσης σύμφωνα με το παρόν άρθρο. Οι εν λόγω κανόνες καθορίζουν το πότε αρχίζει η προθεσμία παραγραφής, τη διάρκεια της προθεσμίας και τις συνθήκες υπό τις οποίες η προθεσμία διακόπτεται ή αναστέλλεται.

2. Η προθεσμία παραγραφής δεν αρχίζει να τρέχει πριν από την παύση της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού και προτού ο αιτών λάβει γνώση ή μπορεί ευλόγως να αναμένεται ότι γνωρίζει τα εξής:

- α) τη συμπεριφορά και το γεγονός ότι συνιστά παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού,
- β) το γεγονός ότι η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού προκάλεσε ζημία στον ίδιο και
- γ) την ταυτότητα του παραβάτη.

3. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η προθεσμία παραγραφής για την άσκηση αγωγής αποζημίωσης είναι τουλάχιστον πενταετής.

4. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η προθεσμία παραγραφής αναστέλλεται ή, αναλόγως προς το εθνικό δίκαιο, διακόπτεται εάν μια αρχή ανταγωνισμού λάβει μέτρα που αποβλέπουν στη διερεύνηση ή τη διαδικασία για παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού με την οποία σχετίζεται η αγωγή αποζημίωσης. Η αναστολή λήγει τουλάχιστον ένα έτος μετά την τελεσίδικη της απόφασης για την παράβαση ή μετά την περάτωση της διαδικασίας με άλλον τρόπο.

Άρθρο 11

Ευθύνη από κοινού και εις ολόκληρον

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι επιχειρήσεις οι οποίες παραβίασαν το δίκαιο ανταγωνισμού με από κοινού συμπεριφορά ευθύνονται εις ολόκληρον για τη ζημία που προκλήθηκε από την παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού ούτως ώστε καθεμία από αυτές τις επιχειρήσεις να οφείλει πλήρη αποζημίωση για τη ζημία και ο ζημιωθείς διάδικος να έχει δικαίωμα να απαιτήσει πλήρη αποζημίωση από οποιαδήποτε από αυτές έως ότου αποζημιωθεί πλήρως.

2. Κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 1, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν, με την επιφύλαξη του δικαιώματος πλήρους αποζημίωσης, όπως προβλέπεται στο άρθρο 3, ότι, σε περίπτωση που ο παραβάτης είναι μικρομεσαία επιχείρηση (ΜΜΕ) όπως προσδιορίζεται στη σύσταση 2003/361/ΕΚ της Επιτροπής ⁽¹⁾, ο παραβάτης ευθύνεται μόνον έναντι των δικών του άμεσων ή έμμεσων αγοραστών, εφόσον:

- α) το μερίδιό της στη σχετική αγορά ήταν κατώτερο του 5 % ανά πάσα στιγμή κατά τη διάρκεια της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού και
 - β) η εφαρμογή των συνήθων κανόνων περί ευθύνης από κοινού και εις ολόκληρον θα έθετε σε μη αναστρέψιμο κίνδυνο την οικονομική της βιωσιμότητα και θα οδηγούσε σε απώλεια όλης της αξίας των περιουσιακών της στοιχείων.
3. Η εξαίρεση της παραγράφου 2 δεν ισχύει εφόσον:
- α) η ΜΜΕ ηγήθηκε της παράβασης της περί ανταγωνισμού νομοθεσίας ή εξανάγκασε άλλες επιχειρήσεις να συμμετάσχουν στην παράβαση αυτή ή
 - β) η ΜΜΕ είχε παραβιάσει παλαιότερα το δίκαιο ανταγωνισμού.

4. Κατά παρέκκλιση από τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 1, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι επιχείρηση που καλύπτεται από ασυλία ευθύνεται από κοινού και εις ολόκληρον ως εξής:

- α) έναντι των άμεσων ή έμμεσων αγοραστών ή προμηθευτών της και
- β) έναντι άλλων ζημιωθέντων μόνο εφόσον δεν μπορεί να ληφθεί πλήρης αποζημίωση από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις που είχαν εμπλακεί στην αυτή παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού.

Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι η προθεσμία παραγραφής που εφαρμόζεται στις περιπτώσεις που υπάγονται στην παρούσα παράγραφο είναι εύλογη και επαρκής ώστε να επιτρέπει στους ζημιωθέντες να ασκήσουν τέτοιες αγωγές.

⁽¹⁾ Σύσταση 2003/361/ΕΚ της Επιτροπής, της 6ης Μαΐου 2003, σχετικά με τον ορισμό των πολύ μικρών, των μικρών και των μεσαίων επιχειρήσεων (ΕΕ L 124 της 20.5.2003, σ. 36).

5. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι ο παραβάτης μπορεί να ανακτήσει συνεισφορά από οποιονδήποτε άλλο παραβάτη, το ύψος της οποίας καθορίζεται σε συνάρτηση με τη σχετική ευθύνη τους για τη ζημία που προκλήθηκε από την παράβαση του δικαιού ανταγωνισμού. Το ύψος της συνεισφοράς παραβάτη, στον οποίο έχει χορηγηθεί ασυλία από πρόστιμα στο πλαίσιο προγράμματος επεικούς μεταχείρισης, δεν υπερβαίνει το ύψος της ζημίας που αυτή προκάλεσε στους δικούς της άμεσους ή έμμεσους αγοραστές ή προμηθευτές.

6. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, στον βαθμό που η παράβαση του δικαιού ανταγωνισμού προκάλεσε ζημία σε άλλους ζημιωθέντες εκτός από τους άμεσους ή έμμεσους αγοραστές ή προμηθευτές των παραβατών, το ύψος της προς άλλους παραβάτες συνεισφοράς του δικαιούχου ασυλίας καθορίζεται σε συνάρτηση με τη σχετική ευθύνη του για την εν λόγω ζημία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΜΕΤΑΚΥΛΙΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗΣ

Άρθρο 12

Η μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης και το δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης

1. Για να εξασφαλιστεί πλήρης αποτελεσματικότητα του δικαιώματος πλήρους αποζημίωσης όπως προβλέπεται στο άρθρο 3, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι, κατ' εφαρμογή των κανόνων του παρόντος κεφαλαίου, η αποζημίωση μπορεί να απαιτηθεί από οιοσδήποτε υπέστησαν ζημία, ανεξαρτήτως από το αν είναι άμεσοι ή έμμεσοι αγοραστές από τον παραβάτη, και ότι αποφεύγεται η αποζημίωση που υπερβαίνει τη ζημία η οποία προκλήθηκε στον ενάγοντα λόγω της παράβασης του δικαιού ανταγωνισμού, καθώς και η απουσία ευθύνης του παραβάτη.

2. Προς αποφυγή της υπερβολικής αποζημίωσης, τα κράτη μέλη θεσπίζουν τους κατάλληλους δικονομικούς κανόνες ώστε να εξασφαλιστεί ότι η αποζημίωση για θετική ζημία σε οιοδήποτε επίπεδο της αλυσίδας εφοδιασμού δεν υπερβαίνει τη ζημία λόγω επιπλέον επιβάρυνσης που προκλήθηκε σε αυτό το επίπεδο.

3. Το παρόν κεφάλαιο δεν θίγει το δικαίωμα οιοσδήποτε ζημιωθέντος να απαιτεί και να λαμβάνει αποζημίωση για διαφυγόν κέρδος λόγω ολικής ή μερικής μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης.

4. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι κανόνες του παρόντος κεφαλαίου εφαρμόζονται αναλόγως όταν η παράβαση του δικαιού ανταγωνισμού αφορά προμήθειες στον παραβάτη.

5. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν την εξουσία να εκτιμήσουν, σύμφωνα με τις εθνικές διαδικασίες, ποιο μερίδιο της επιπλέον επιβάρυνσης μετακυλίστηκε στον έμμεσο αγοραστή.

Άρθρο 13

Ένσταση μετακύλισης

Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι ο εναγόμενος στο πλαίσιο αγωγής αποζημίωσης δύναται να επικαλεσθεί ως ένσταση για να αντικρούσει την αξίωση αποζημίωσης το γεγονός ότι ο ενάγων μετακύλισε εξ ολοκλήρου ή εν μέρει την επιπλέον επιβάρυνση που του επιβλήθηκε από την παράβαση. Το βάρος αποδείξεως ότι η επιπλέον επιβάρυνση μετακυλίστηκε παραμένει στον εναγόμενο, ο οποίος μπορεί να ζητήσει ευλόγως κοινοποιήσεις από τον ενάγοντα ή από τρίτους.

Άρθρο 14

Έμμεσοι αγοραστές

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, όταν σε αγωγή αποζημίωσης η ύπαρξη αξίωσης αποζημίωσης ή το ποσό της αποζημίωσης που πρέπει να επιδικαστεί εξαρτάται από το αν ή σε ποιο βαθμό η επιπλέον επιβάρυνση μετακυλίστηκε στον ενάγοντα, λαμβανομένης υπόψη της εμπορικής τακτικής ότι οι αυξήσεις των τιμών μετακυλίσονται στις επόμενες βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού, το βάρος αποδείξεως της ύπαρξης και έκτασης της εν λόγω μετακύλισης το φέρει ο ενάγων, ο οποίος δύναται ευλόγως να απαιτήσει κοινοποιήσεις από τον εναγόμενο ή από τρίτους.

2. Στην περίπτωση της παραγράφου 1, ο έμμεσος αγοραστής θεωρείται ότι απέδειξε ότι επήλθε μετακύλιση σε αυτόν, εφόσον ο εν λόγω έμμεσος αγοραστής έχει αποδείξει ότι:

- ο εναγόμενος έχει τελέσει παράβαση του δικαιού ανταγωνισμού,
- η παράβαση του δικαιού ανταγωνισμού είχε ως αποτέλεσμα την επιβολή επιπλέον επιβάρυνσης στον έμμεσο αγοραστή του εναγομένου και
- ο έμμεσος αγοραστής αγόρασε τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο της παράβασης του δικαιού ανταγωνισμού ή αγόρασε αγαθά ή υπηρεσίες τα οποία είτε προήλθαν από τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο της παράβασης είτε περιείχαν τα εν λόγω αγαθά ή υπηρεσίες.

Η παρούσα παράγραφος δεν εφαρμόζεται σε περίπτωση που ο εναγόμενος μπορεί να αποδείξει κατά τρόπο αξιόπιστο και ικανοποιητικό για το δικαστήριο ότι η επιπλέον επιβάρυνση δεν μετακυλίστηκε ή δεν μετακυλίστηκε εξ ολοκλήρου στον έμμεσο αγοραστή.

Άρθρο 15

Αγωγές αποζημίωσης από ενάγοντες που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού

1. Για να αποφευχθεί το ενδεχόμενο η άσκηση αγωγών από ενάγοντες που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού να οδηγήσει σε πολλαπλή ευθύνη ή σε έλλειψη ευθύνης του παραβάτη, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, όταν τα εθνικά δικαστήρια που επιλαμβάνονται αγωγής αποζημίωσης εξετάζουν αν τηρήθηκε η κατανομή του βάρους απόδειξης κατ' εφαρμογή των άρθρων 13 και 14, έχουν τη δυνατότητα, χρησιμοποιώντας τα διαθέσιμα μέσα του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου, να λάβουν δεόντως υπόψη τους οτιδήποτε από τα ακόλουθα:

- α) αγωγές αποζημίωσης που αφορούν την ίδια παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού, αλλά έχουν ασκηθεί από ενάγοντες που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές βαθμίδες της αλυσίδας εφοδιασμού,
 - β) αποφάσεις που εκδίδονται επί αγωγών αποζημίωσης που αναφέρονται στο στοιχείο α),
 - γ) σχετικές πληροφορίες ελεύθερας χρήσεως που απορρέουν από τη δημόσια επιβολή του δικαίου ανταγωνισμού.
2. Το παρόν άρθρο δεν θίγει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εθνικών δικαστηρίων βάσει του άρθρου 30 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1215/2012.

Άρθρο 16

Κατευθυντήριες γραμμές για τα εθνικά δικαστήρια

Η Επιτροπή εκδίδει κατευθυντήριες γραμμές για να εκτιμούν τα εθνικά δικαστήρια το μερίδιο της επιπλέον επιβάρυνσης που μετακυλίστα στους έμμεσους αγοραστές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΠΟΣΟΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΖΗΜΙΑΣ

Άρθρο 17

Ποσοτικοποίηση της ζημίας

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι το βάρος απόδειξης και το αποδεικτικό πρότυπο που απαιτούνται για την ποσοτικοποίηση της ζημίας δεν καθιστούν την άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν την εξουσία σύμφωνα με τις εθνικές τους διαδικασίες να εκτιμούν το ύψος της ζημίας εφόσον διαπιστωθεί ότι ο ενάγων υπέστη ζημία αλλά είναι πρακτικά αδύνατο ή υπερβολικά δυσχερές να ποσοτικοποιηθεί επακριβώς η προκληθείσα ζημία βάσει των διαθέσιμων αποδεικτικών στοιχείων.
2. Τεκμαίρεται ότι οι παραβάσεις από συμπτύξεις προκαλούν ζημία. Ο παραβάτης έχει το δικαίωμα να αντικρούσει το εν λόγω τεκμήριο.
3. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι σε διαδικασίες αγωγής αποζημίωσης μια εθνική αρχή ανταγωνισμού έχει τη δυνατότητα, κατόπιν αιτήσεως ενός εθνικού δικαστηρίου, να συνδράμει το εν λόγω δικαστήριο κατά τον καθορισμό του ύψους των ζημιών εφόσον η εν λόγω εθνική αρχή ανταγωνισμού θεωρεί αυτή τη συνδρομή σκόπιμη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΣΥΝΑΙΝΕΤΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Άρθρο 18

Ανασταλτικό και λοιπά αποτελέσματα της συναινετικής επίλυσης διαφορών

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η προθεσμία παραγραφής για την άσκηση αγωγής αποζημίωσης αναστέλλεται για τη διάρκεια οποιασδήποτε διαδικασίας συναινετικής επίλυσης διαφορών. Η αναστολή της παραγραφής ισχύει μόνο σε σχέση με τους διαδίκους που συμμετέχουν ή συμμετείχαν, αυτοπροσώπως ή μέσω εκπροσώπου, στη συναινετική επίλυση διαφορών.
2. Με την επιφύλαξη των σχετικών με τη διαιτησία διατάξεων του εθνικού δικαίου, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια που επιλαμβάνονται αγωγής αποζημίωσης μπορούν να αναστείλουν μέχρι δύο έτη τη διαδικασία στις περιπτώσεις που οι διάδικοι συμμετέχουν σε συναινετική επίλυση διαφορών σχετικά με την αξίωση που καλύπτεται από την εν λόγω αγωγή αποζημίωσης.

3. Μια αρχή ανταγωνισμού μπορεί να εκτιμήσει την αποζημίωση που καταβλήθηκε ως αποτέλεσμα συναινετικού διακανονισμού και πριν εκδώσει την απόφασή της περί επιβολής προστίμου ως ελαφρυντική περίπτωση.

Άρθρο 19

Αποτέλεσμα των συναινετικών διευθετήσεων όσον αφορά μεταγενέστερες αγωγές αποζημίωσης

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, μετά από συναινετικό διακανονισμό, η αξίωση του ζημιωθέντος μειώνεται κατά το μερίδιο του άλλου παραβάτη που συμμετέχει στη διαδικασία διακανονισμού στη ζημία που προκάλεσε η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού στον ζημιωθέντα.
2. Οποιαδήποτε εναπομένουσα αξίωση του ζημιωθέντος που συμμετέχει στη διαδικασία διακανονισμού ασκείται μόνο κατά των άλλων παραβάτων που δεν συμμετέχουν σε αυτή. Οι άλλοι παραβάτες που δεν συμμετέχουν δεν μπορούν να ανακτήσουν συνεισφορά για την εναπομένουσα αξίωση από τον παραβάτη που συμμετέχει στη διαδικασία.
3. Κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 2, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι όταν οι άλλοι παραβάτες που δεν συμμετέχουν στη διαδικασία διακανονισμού δεν μπορούν να καταβάλουν την αποζημίωση που αντιστοιχεί στην εναπομένουσα αξίωση του ζημιωθέντος που συμμετέχει στη διαδικασία, τότε ο τελευταίος αυτός μπορεί να ασκήσει την εναπομένουσα αξίωση κατά του παραβάτη που συμμετέχει στη διαδικασία.

Η εξαίρεση που αναφέρεται στο πρώτο εδάφιο δύναται να αποκλείεται ρητώς από τους όρους του συναινετικού διακανονισμού.

4. Κατά τον προσδιορισμό του ποσού της συνεισφοράς που ένας από τους παραβάτες μπορεί να ανακτήσει από οποιονδήποτε από τους άλλους παραβάτες ανάλογα με την ευθύνη που τους αναλογεί για την προκληθείσα ζημία λόγω της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού, τα εθνικά δικαστήρια λαμβάνουν δεόντως υπόψη τυχόν αποζημίωση που καταβλήθηκε σύμφωνα με προηγούμενο συναινετικό διακανονισμό στον οποίο συμμετείχε ο οικείος παραβάτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 20

Επανεξέταση

1. Η Επιτροπή επανεξετάζει την παρούσα οδηγία και υποβάλλει σχετική έκθεση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο έως τις 27 Δεκεμβρίου 2020.
2. Η έκθεση της παραγράφου 1 αφορά, μεταξύ άλλων, όλα τα παρακάτω στοιχεία:
 - α) τον πιθανό αντίκτυπο που έχουν οι οικονομικές δυσχέρειες οι οποίες απορρέουν από την πληρωμή προστίμων που επιβλήθηκαν από αρχή ανταγωνισμού λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού στη δυνατότητα των ζημιωθέντων διαδίκων να λάβουν πλήρη αποζημίωση για τη ζημία που προκλήθηκε από αυτή την παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού,
 - β) την έκταση στην οποία οι ενάγοντες σε αγωγές αποζημίωσης για ζημία που προκλήθηκε από παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού η οποία διαπιστώθηκε σε απόφαση περί παραβίασεως που εξέδωσε αρχή ανταγωνισμού κράτους μέλους κατόρθωσαν να αποδείξουν ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου άλλου κράτους μέλους ότι συνέβη αυτή η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού,
 - γ) την έκταση στην οποία η αποζημίωση για τη θετική ζημία υπερέβη τη ζημία λόγω επιπλέον επιβάρυνσης που προκλήθηκε από την παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού ή λόγω επιπλέον επιβάρυνσης σε οιοδήποτε επίπεδο της αλυσίδας εφοδιασμού.
3. Εφόσον ενδείκνυται, η έκθεση της παραγράφου 1 συνοδεύεται από νομοθετική πρόταση.

Άρθρο 21

Μεταφορά στο εθνικό δίκαιο

1. Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για τη συμμόρφωση με την παρούσα οδηγία έως τις 27 Δεκεμβρίου 2016. Ανακοινώνουν αμελλητί στην Επιτροπή το κείμενο των εν λόγω διατάξεων.

Τα μέτρα αυτά, κατά τη θέσπισή τους από τα κράτη μέλη, περιέχουν αναφορά στην παρούσα οδηγία ή συνοδεύονται από παρόμοια αναφορά κατά την επίσημη δημοσίευσή τους. Οι λεπτομερείς διατάξεις για την αναφορά αυτή καθορίζονται από τα κράτη μέλη.

2. Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην Επιτροπή το κείμενο των ουσιαστών διατάξεων εσωτερικού δικαίου τις οποίες θεσπίζουν στον τομέα που διέπεται από την παρούσα οδηγία.

Άρθρο 22

Χρονικά όρια εφαρμογής

1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά μέτρα που θεσπίζουν σύμφωνα με το άρθρο 21 προκειμένου να συμμορφωθούν με τις ουσιαστικές διατάξεις της παρούσας οδηγίας δεν εφαρμόζονται αναδρομικά.
2. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά μέτρα που θεσπίζονται σύμφωνα με το άρθρο 21, εκτός από αυτά που αναφέρονται στην παράγραφο 1 δεν ισχύουν για αγωγές αποζημίωσης που ασκούνται ενώπιον εθνικού δικαστηρίου πριν από τις 26 Δεκεμβρίου 2014.

Άρθρο 23

Έναρξη ισχύος

Η παρούσα οδηγία αρχίζει να ισχύει την εικοστή ημέρα από τη δημοσίευσή της στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*.

Άρθρο 24

Αποδέκτες

Η παρούσα οδηγία απευθύνεται στα κράτη μέλη.

Στρασβούργο, 26 Νοεμβρίου 2014.

Για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
Ο Πρόεδρος
M. SCHULZ

Για το Συμβούλιο
Ο Πρόεδρος
S. GOZI
